

Załącznik nr 2
do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

AUTOREFERAT
PRZEDSTAWIAJĄCY OPIS DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH
(w j. polskim)

Magdalena Katarzyna Kąkol

Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej
Wydział Ekonomiczny
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Lublin, styczeń 2019

Spis treści

1. Imię i nazwisko	3
2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, wykształcenie	3
3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych (oraz przebiegu kariery naukowej przed doktoratem).....	3
4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311).....	6
5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	32
5.1. Charakterystyka merytoryczna dorobku naukowego - kierunki i nurty badawcze	32
5.2. Udział w badaniach i konferencjach naukowych oraz inne osiągnięcia	38
6. Informacja na temat liczby, typu i zasięgu oddziaływania wszystkich publikacji naukowych	40
7. Omówienie działalności dydaktycznej i popularyzującej naukę.....	43

1. Imię i nazwisko

Magdalena Katarzyna Kąkol

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, wykształcenie

5. 07.2007 Stopień doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii,
Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie;
Rozprawa doktorska pt. *Pomoc państwowa w polityce konkurencji w Unii Europejskiej*; promotor: prof. dr hab. Bogumiła Mucha-Leszko.
- 2003 Tytuł zawodowy magistra prawa;
5-letnie studia magisterskie na kierunku: Prawo, ukończone z wynikiem
bardzo dobrym;
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie;
Praca magisterska pt. *Ewolucja koncepcji unii walutowej w Europie*
napisana w Katedrze Prawa Unii Europejskiej;
promotor: prof. dr hab. Ryszard Skubisz.
- 1999 Tytuł zawodowy magistra ekonomii;
5-letnie studia magisterskie na kierunku: Ekonomia, ukończone
z wyróżnieniem;
Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
w Lublinie;
Praca magisterska pt. *Powstanie i rozwój Jednolitego Rynku Finansowego*
napisana w Zakładzie Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej;
promotor: prof. dr hab. Bogumiła Mucha-Leszko.
- 1998 University of Kent, Canterbury, Wielka Brytania: 3-miesięczne studia
w ramach Projektu TEMPUS Phare T-JEP 09169-95 (*European Studies*
– *Curricula Development*).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych (oraz przebiegu kariery naukowej przed doktoratem)

Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej (wcześniej: Zakład Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej):

- od 1.10.2007 - adiunkt
- 1.10.1999-30.09.2007 - asystent
- 1.06.2001-31.12.2002 - Koordynator ds. współpracy międzynarodowej Wydziału Ekonomicznego UMCS

2001-2002 Udział jako **jeden z wykonawców** w projekcie badawczym Komisji Europejskiej „**The Euro and the enlargement. A single currency for a reunified Europe**”, realizowanym w ramach programu "Eurall" (grant badawczy Komisji Europejskiej, Agreement no. 2001 – 1619/001 – 001 CEN CENTRE), koordynowanym przez Wydział Ekonomiczny Uniwersytetu w Brescii (Włochy), koordynatorem lokalnym na Wydziale Ekonomicznym UMCS była prof. dr hab. B. Mucha-Leszko. W projekcie uczestniczył też Uniwersytet Marmara w Stambule (Turcja). Rezultaty badań (wybrane opracowania) zostały opublikowane w zagranicznej monografii naukowej (2003), która rok później została także wydana w Polsce. Byłam współautorką jednego z rozdziałów: M. Kąkol, B. Mucha-Leszko, *The economic situation of the Euro area on the background of present tendencies in the economies of the United States and Japan* [in:] A. Santagostino (ed.), *Europe: reunification, enlargement, single currency*, Edizioni CLUB, Brescia 2003, pp.113-127. Wyniki badań prowadzonych w ramach projektu też były prezentowane na kilku seminariach naukowych (pisałam sprawozdanie z jednego z tych spotkań) oraz na konferencji podsumowującej w Brescii i Veronie, gdzie głosiłam referat. **Giornale di Brescia przedstawił reportaż z konferencji** w dniu 12 października 2002 roku, *L'allargamento dell'Unione Europea ai Paesi dell'Est*, s. 11.

Stáže naukowe:

- maj 2001 European University Institute we Florencji, Włochy: 2-tygodniowy staż naukowy w ramach programu TEMPUS Phare Joint European Project Contract N°: JEP - 13420 - 98 (*European Studies Curricula - Political Modules*)
- listopad 2000 European University Institute we Florencji, Włochy: 1-miesięczny staż naukowy w ramach programu TEMPUS Phare Joint European Project Contract N°: JEP - 13420 - 98 (*European Studies Curricula - Political Modules*)

maj 2000 Uniwersytet w Regensburgu, Niemcy: 1-miesięczny staż naukowy w ramach programu TEMPUS Phare Joint European Project Contract N^o: JEP - 13420 - 98 (*European Studies Curricula - Political Modules*)

Moje zainteresowania naukowe zaczęły się rozwijać już w czasie studiów na Wydziale Ekonomicznym UMCS, kiedy postanowiłam pogłębiać swoją wiedzę w dziedzinie ekonomii międzynarodowej i tym kryterium kierowałam się wybierając seminarium magisterskie. Dzięki współpracy międzynarodowej prowadzonej przez Prof. B. Muchę-Leszko otrzymałam szansę studiowania przez 3 miesiące w Wielkiej Brytanii (University of Kent), gdzie starałam się uczestniczyć przede wszystkim w zajęciach rozszerzających moją wiedzę na temat funkcjonowania Unii Europejskiej, w tym w wykładach prof. R. Vickermana pt. *Monetary integration*. Te zajęcia, ale zwłaszcza prowadzący je znany Profesor, w dużym stopniu przesądziły o mojej przyszłej pracy zawodowej i specjalizacji naukowej.

Jeszcze przed wyjazdem na stypendium rozpoczęłam inne studia - na kierunku Prawo - głównie z intencją lepszego zrozumienia postaw prawnych, na których opiera się UE, uznałam bowiem, że znajomość *acquis communautaire* pozwoli mi spojrzeć na cały proces integracji europejskiej z nieco szerszej perspektywy i pomoże mi zdobyć umiejętności pomocne w przeprowadzaniu bardziej dogłębnej analizy zagadnień wchodzących w zakres różnych obszarów integracji, w tym zwłaszcza sfery instytucjonalnej UE i polityk wspólnotowych.

Mimo że na etapie studiów ciekawily mnie właściwie wszystkie mechanizmy i zjawiska związane z gospodarką UE, postanowiłam skupić się na integracji finansowej, czego wyrazem była tematyka moich prac magisterskich na obu kierunkach studiów (dotyczyły one Jednolitego Rynku Finansowego powstającego w UE i koncepcji unii walutowych). Niektóre wybrane wątki z tej drugiej pracy zostały przeze mnie rozwinięte i opublikowane w „Annales UMCS. Sectio H, Oeconomia” (Kąkol, M. 2004)¹ w postaci opracowania poświęconego historycznym doświadczeniom krajów w tworzeniu unii walutowych. Tematyki wspólnego obszaru walutowego dotyczyły też 2 inne opracowania przygotowane we współautorstwie - oceniające sytuację gospodarczą w strefie euro oraz znaczenie euro jako waluty światowej (Kąkol, M., Mucha-Leszko, B. (2003) oraz (2005)²). Publikacja z 2003 roku była efektem badań prowadzonych w ramach projektu Komisji Europejskiej „The Euro and the enlargement. A single currency for a reunified Europe”, realizowanego w ramach programu "Eurall" (Agreement no. 2001 – 1619/001 – 001 CEN CENTRE). Do wzbogacenia mojej wiedzy na temat funkcjonowania UGiW przyczyniły się także 3 staże zagraniczne, które odbyłam w latach 2000-2001 w Uniwersytecie w Regensburgu oraz European University Institute we Florencji (łącznie 2,5 miesiąca). Ważnym bodźcem była też konieczność przygotowywania się do zajęć z integracji walutowej, które prowadziłam wówczas na studiach podyplomowych na Wydziale Politologii UMCS.

¹ Publikacja II_B)_61 według Załącznika 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego.

² Publikacje II_B)_59 63.

Na krótko przed rozpoczęciem pracy na Wydziale Ekonomicznym UMCS zaczęłam też dogłębniej studiować niektóre wspólne polityki UE (w tym budżetową, społeczną oraz w dziedzinie badań naukowych i technologii), do czego pojawiła się okazja w związku z przygotowaniem przez pracowników Zakładu Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej książki pt. *Polityka społeczno-ekonomiczna Unii Europejskiej. Zakres Sektory Dziedziny*, pod redakcją prof. dr hab. B. Muchy-Leszko (1999). Zostałam zaproszona do współpracy, w rezultacie której powstały 3 rozdziały - jeden mojego autorstwa i 2 we współautorstwie. **Chciałabym podkreślić, że studia w University of Kent i uzyskanie możliwości przygotowywania prac naukowych w trakcie ostatniego roku studiów przesądziły o moim wyborze pracy na UMCS.** Czułam się też w pewnym stopniu przygotowana do podjęcia obowiązków pracownika akademickiego. Zainteresowanie wspólnymi i wspólnotowymi politykami kontynuowałam dalej w trakcie swojej pracy jako asystentka na Wydziale Ekonomicznym, czemu sprzyjały powierzone mi do prowadzenia zajęcia. Oprócz ćwiczeń z międzynarodowych stosunków gospodarczych, ekonomii integracji europejskiej i mikroekonomii dostałam też zgodę od Rady Wydziału na prowadzenie części wykładów z polityki społeczno-gospodarczej UE (zajęcia z kilku polityk prowadziłam też na studiach podyplomowych z integracji europejskiej na Wydziale Politologii UMCS). **Od 2005 roku zaczęłam rozszerzać swoje zainteresowania naukowe o tematykę wspólnego rynku i mechanizmy nim sterujące, i specjalizować się w polityce konkurencji, od której zależy sprawne działanie rynku UE.** Moją szczególną uwagę przyciągnęła polityka pomocy państwowej, która jest bardzo specyficznym obszarem polityki konkurencji w UE. Rynek wewnętrzny wymaga ochrony przed zakłóceniami konkurencji, które mogą być powodowane nie tylko przez przedsiębiorstwa, ale także przez kraje członkowskie udzielające im pomocy. Dlatego też pomoc państwowa w UE, w aspekcie teoretycznym i empirycznym, stała się przedmiotem analizy w mojej pracy doktorskiej. Przed obroną doktoratu napisałam na ten temat (we współautorstwie z prof. dr hab. B. Muchą-Leszko) 3 rozdziały w monografiach i artykuł. Jedna z naszych prac dotyczyła międzynarodowej polityki konkurencji. Rezultaty tych badań były prezentowane na konferencjach w Warszawie (PTE, SGH) i w Gdańsku (UG).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311):

A) Tytuł osiągnięcia naukowego:

Jako osiągnięcie naukowe po uzyskaniu stopnia doktora wskazuję powiązany tematycznie cykl 15 publikacji zatytułowany:

Rola mechanizmu rynku wewnętrznego UE i polityki konkurencji w osiąganiu przewagi konkurencyjnej krajów członkowskich oraz ugrupowania w handlu towarami i usługami. Aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych.

Przedmiotem prac składających się na osiągnięcie naukowe są: 1) teoria konkurencji oraz polityka konkurencji UE analizowana na zasadzie konfrontacji z zakresem swobody mechanizmu rynkowego i polityką konkurencji w USA, 2) liberalizacja i zasady funkcjonowania rynku wewnętrznego UE, zwłaszcza jego stopień zintegrowania oraz korzyści, 3) analiza i ocena konkurencyjności w handlu towarami i usługami Unii Europejskiej oraz krajów członkowskich. Kolejność publikacji w cyklu została uporządkowana według więzi tematycznych.

B) Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

I Teoria konkurencji oraz polityka konkurencji UE analizowana na zasadzie konfrontacji z zakresem swobody mechanizmu rynkowego i polityką konkurencji w USA

1. Kąkol, M. (2008), *Analiza teoretyczna form konkurencji rynkowej* [w:] E. Skrzypek, Z. Szymański (red.), *Między historią a teraźniejszością*, Wyd. UMCS, Lublin, ss. 259-290; ISBN 978-83-227-2935-9.
2. Kąkol, M. (2010), *Economic rationale for supporting enterprises from public resources – economic efficiency assessment* [in:] M. Krasnodębska-Tomkiel (ed.), *Changes in Competition Policy over the Last Two Decades*, UOKiK, Warsaw, pp. 339-361; ISBN 978-83-60632-52-9.
3. Kąkol, M. (2007), *Nowe zasady w polityce konkurencji - zmiana reguł kontroli koncentracji przedsiębiorstw w Unii Europejskiej* [w:] B. Mucha-Leszko (red.), *Biuletyn Europejski - Wydział Specjalne, 50 lat Traktatów Rzymskich. Sukcesy i trudne realia integracji europejskiej*, Wyd. UMCS, Lublin, ss. 111-144; ISBN 978-83-227-2558-7; ISSN 1733-2508.
4. Kąkol, M. (2014), *The evolution of US merger control policy – part 1: 1890-1973*, “Economics and Law” Vol. 13, No. 3, pp. 403-415; ISSN 1898-2255, <http://dx.doi.org/10.12775/EiP.2014.029>.
5. Kąkol, M. (2014), *The evolution of US merger control policy – part 2: 1974-2013*, “Economics and Law” Vol. 13, No. 3, pp. 417-430; ISSN 1898-2255, <http://dx.doi.org/10.12775/EiP.2014.030>.

II Liberalizacja i zasady funkcjonowania rynku wewnętrznego UE, zwłaszcza jego stopień zintegrowania oraz korzyści

6. Kąkol, M. (2015), *Theoretical versus Real Benefits of the EU Internal Market* [in:] *Proceedings ICABR 2015: X. International Conference on Applied Business Research*,

14-18 September, **Madrid, Spain, pp. 439-455**; ISBN 978-80-7509-379-0 (publikacja indeksowana w bazie *Web of Science*).

7. Kąkol, M. (2015), *Stopień zintegrowania wewnętrznego rynku usług UE*, „*Annales UMCS. Sectio H, Oeconomia*” Vol. 49/2, ss. **73-89**; ISSN 0459-9586, DOI:10.17951/h.2015.59.2.73.
8. Kąkol, M. (2015), *Prowzrostowy potencjał wewnętrznego rynku usług Unii Europejskiej*, "Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego" nr 41, t. 1, ss. **111-126**; ISSN 2080-4881.
9. Kąkol, M. (2017), *Building the genuine single market for services* [in:] A. Santagostino (ed.), *The Single European Market and Trade Policy*, **Cambridge Scholars Publishing**, Cambridge, pp. **55-99**; ISBN-13: 978-1-4438-7902-6; ISBN-10: 1-4438-7902-9.

III Analiza i ocena konkurencyjności w handlu towarami i usługami Unii Europejskiej oraz krajów członkowskich

10. Mucha-Leszko, B., Kąkol, M., Białowas, T. (2009), *Analiza handlu towarami Unii Europejskiej w latach 1995-2008 i ocena konkurencyjności* [w:] B. Mucha-Leszko (red.), *Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym. Dynamika i struktura obrotów, konkurencyjność, główni partnerzy*, **Wyd. UMCS, Lublin**, ss. **19-50**; ISBN 978-83-227-3042-3 (wkład autorski 20%).
11. Mucha-Leszko, B., Kąkol, M., Białowas, T. (2009), *Analiza handlu usługami Unii Europejskiej w latach 1995-2008 i ocena konkurencyjności* [w:] B. Mucha-Leszko (red.), *Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym. Dynamika i struktura obrotów, konkurencyjność, główni partnerzy*, **Wyd. UMCS, Lublin**, ss. **51-92**; ISBN 978-83-227-3042-3 (wkład autorski 20%).
12. Mucha-Leszko, B., Kąkol, M. (2010), *EU economic frontiers determined by its international trade position and trade policy* [in:] D.I. Dolghi et al. (eds), *The Geopolitics of European Frontiers*, **University of Oradea & University of Debrecen**, "Eurotimes" Vol. 10, pp. **160-178**; ISSN 1841-9259 (wkład autorski 35%).
13. Kąkol, M. (2018), *Poland's Competitiveness in Services Trade on the European Union Internal Market* [in:] *Proceedings of the 4th International Conference on European Integration*, 17-18 May, **Ostrava: VŠB-TU Ostrava**, Faculty of Economics, Czech Republic, pp. **627-641**; ISBN 978-80-248-4169-4; ISSN 2571-029X (publikacja w trakcie procedury indeksowania w bazie *Web of Science*).
14. Kąkol, M. (2018), *Evaluation of Poland's revealed comparative advantage in international trade in services* [in:] *5th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences & Arts SGEM 2018. Conference Proceedings Volume 5*.

Modern Science Issue 1.1, 19-21 March, **Vienna, Austria**, Hofburg Congress Centre, **pp. 641-652**; ISBN 978-619-7408-30-0; ISSN 2367-5659; DOI: 10.5593/sgemsocial2018H/11 (publikacja w trakcie procedury indeksowania w bazie *Web of Science*).

15. Kąkol, M. (2018), *Poland's Export Specialization Pattern in Trade in Services* [in:] K.S. Soliman (ed.), Proceedings of the 31st International Business Information Management Association Conference (IBIMA): Innovation Management and Education Excellence through Vision 2020, 25-26 April, **Milan, Italy**, **pp. 3623-3636**; ISBN: 978-0-9998551-0-2 (publikacja indeksowana w bazie *Web of Science* i w trakcie procedury indeksowania w bazie *Scopus*).

C) Omówienie celu naukowego ww. cyklu prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Podstawowe informacje dotyczące publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego

Cykl tematyczny składa się z 15 publikacji, w tym:

a) wg języka publikacji:

- 9 - w języku angielskim (w tym 6 opublikowanych za granicą)
- 6 - w języku polskim

b) wg miejsca opublikowania:

5 artykułów w czasopismach:

- "Economics and Law" (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) - 2
- "Eurolimes" Journal of the Institute for Euroregional Studies (University of Oradea & University of Debrecen) - 1,
- "Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego" - 1,
- „Annales UMCS. Sectio H, Oeconomia” - 1;

4 artykuły/rozdziały opublikowane w materiałach pokonferencyjnych za granicą - Conference Proceedings - indeksowanych lub w trakcie procesu indeksowania w bazie Web of Science (Madryt, Wiedeń, Mediolan, Ostrawa);

6 rozdziałów w monografiach:

- Wyd. UMCS w Lublinie - 4;
- Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (UOKiK) w Warszawie - 1;
- Cambridge Scholars Publishing - 1.

Celem badawczym cyklu jest ocena wpływu wspólnego rynku na efektywność gospodarczą, dobrobyt społeczny oraz konkurencyjność i pozycję UE w handlu międzynarodowym. Analiza została skoncentrowana na korzyściach wynikających z przewagi konkurencyjnej na rynku usług (jednym z najmniej zintegrowanych segmentów rynku UE), a krajem, który został wybrany do zaprezentowania korzyści, będących rezultatem specjalizacji w eksporcie usług na rynku UE i na rynku światowym, jest Polska (3 prace dotyczące Polski, poz. 13, 14 i 15). W sumie 6 prac w ramach cyklu zostało poświęconych rynkowi usług (poz. 7-9 oraz 13-15).

Prowadzone przeze mnie badania, związane z realizacją cyklu, umożliwiły udzielenie odpowiedzi na następujące **pytania badawcze:**

- 1) Czy UE prowadzi właściwą politykę konkurencji z punktu widzenia efektywności mechanizmu rynku wewnętrznego oraz czy przyjmowane regulacje i metody oceny zakłóceń konkurencji rynkowej pozostają w zgodzie z aktualnym stanem wiedzy o funkcjonowaniu rynków i są dostosowywane do zmian w teorii konkurencji?
- 2) Czy mechanizm rynku wewnętrznego UE powoduje wzrost konkurencyjności i innowacyjności, pogłębia specjalizację wewnątrzgałęziową i oddziałuje na wzrost wydajności pracy?
- 3) Na ile efektywny jest mechanizm rynku wewnętrznego i polityka konkurencji UE w zapewnianiu korzyści gospodarczych w porównaniu z mechanizmem rynkowym i polityką konkurencji w Stanach Zjednoczonych?
- 4) Jaki jest stopień integracji wewnętrznego rynku usług i zakres swobody mechanizmu rynkowego w tym sektorze, a także jaki jest ich wpływ na wyniki gospodarcze UE i jej krajów członkowskich?
- 5) Jak zmieniła się konkurencyjność i specjalizacja Polski w eksporcie usług po przystąpieniu do UE i jakie czynniki wpływały na kształtowanie się przewagi konkurencyjnej?

Odpowiedzi na powyższe pytania badawcze zostały poświęcone następujące prace:

Pytanie 1: publikacje 1-5.

Pytanie 2: publikacje 6, 8, 10-15.

Pytanie 3: publikacje 2-6 i 8-12.

Pytanie 4: publikacje 7-9, 11, 13-15.

Pytanie 5: publikacje 13-15.

I Teoria konkurencji oraz polityka konkurencji UE analizowana na zasadzie konfrontacji z zakresem swobody mechanizmu rynkowego i polityką konkurencji w USA

Poz. 1: *Analiza teoretyczna form konkurencji rynkowej*

Pierwsza publikacja w ramach cyklu stanowi wprowadzenie do moich dalszych rozważań nad rolą mechanizmu rynkowego i polityki konkurencji w UE w podnoszeniu konkurencyjności handlowej ugrupowania i krajów członkowskich. ***Przeprowadzenie analizy teoretycznej form konkurencji rynkowej służyło weryfikacji, która ze struktur rynku jest najbardziej optymalna ze względu na zapewniane korzyści w postaci największej efektywności gospodarczej (w jej różnych wariantach, np. efektywności alokacyjnej, produkcyjnej, dynamicznej) i dobrobytu społecznego.***

Badania potwierdziły, że na podstawie tradycyjnego podejścia do zjawiska konkurencji nie da się stworzyć uniwersalnej koncepcji i zestawu wytycznych dla polityki konkurencji oraz określić definitywnie, jakie sytuacje rynkowe wymagają interwencji w interesie publicznym, a kiedy lepiej jej zaniechać. O ile doskonałą konkurencję charakteryzuje największa efektywność gospodarcza (alokacyjna, produkcyjna) i dobrobyt społeczny w ujęciu statycznym, to w ujęciu dynamicznym - uwzględniającym wpływ określonej struktury rynku na wprowadzanie innowacji - wyniki ekonomiczne nie są już tak jednoznaczne. Poza przywołaniem poglądów najważniejszych autorów, którzy tworzyli podstawy teorii konkurencji (m.in. W.J. Baumola, R.E. Cavesa, G. Grossmana, A. Harbergera, H. Leibensteina, E. Mansfielda, A.J. Meese'a, J. von Neumanna, O. Morgensterna, F.M. Scherera, D. Rossa, E.J. Solberga, G.J. Stiglera, P.M. Sweezy'ego, J. Tirole, R.D. Williga) oraz wnikliwą analizą mającą na celu porównanie stosowanej przez nich argumentacji, w opracowaniu *nakreśliłam główne kierunki rozwoju teorii konkurencji wraz z najnowszymi tendencjami w ramach nowej ekonomii przemysłowej (łączącej m.in. dorobek Szkoły Harvardzkiej i Chicagowskiej, czyli czerpiącej zarówno z podejścia strukturalnego, jak i nastawionego na analizę efektywności gospodarczej), której osiągnięcia powinny być wykorzystywane przez twórców politykę konkurencji i stosujących ją w praktyce* (wątek ten został przeze mnie później rozwinięty w poz. 5).

Jak podkreśliłam w publikacji, po głębokiej analizie rynku (przy użyciu najnowszych narzędzi mikroekonomii i zaawansowanych modeli niedoskonałej konkurencji, które powstały w oparciu o badania empiryczne) i ocenie efektywności gospodarczej również dokładnie należałoby rozpatrywać zachowanie rynkowe wykorzystując indywidualne podejście (*case-by-case*), w ramach którego oceniany jest przede wszystkim sposób, w jaki przedsiębiorstwo osiąga i utrzymuje pozycję siły rynkowej³. To nowe podejście jest lepiej

³ Zob. szerzej: D. Hildebrand, *The Role of Economic Analysis in the EC Competition Rules*, Second Edition, Kluwer Law International, The Hague, London, New York 2002, s.131; A. Jacquemin, *Theories of industrial Organization and Competition Policy: What are the Links?*, European Commission, Forward Studies Unit, Working Paper, 2000 oraz J.D. Wright, *Abandoning Antitrust's Chicago Obsession: The case for Evidence-Based Antitrust*, „Antitrust Law Journal”, Vol. 78, No. 1/2012.

dostosowane do oceny konkurencji na rynkach międzynarodowych, gdzie przybiera ona często formę oligopolu. Uwzględnia ono w większym stopniu specyfikę procesów zachodzących w międzynarodowej aktywności biznesowej, wzrost znaczenia globalnych łańcuchów wartości i integracji funkcjonalnej w gospodarce światowej. Wymienione procesy uzasadniają potrzebę rozwoju międzynarodowej polityki konkurencji i konceptualizacji jej zasad, co jest możliwe pod warunkiem osiągnięcia kompromisu między UE i USA.

Poz. 2: *Economic rationale for supporting enterprises from public resources – economic efficiency assessment*

Drugą pozycję w ramach cyklu stanowi rozdział w monografii: "**Changes in Competition Policy Over the Last Two Decades**", wydanej (w j. angielskim i j. polskim) przez Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów w Warszawie z okazji jubileuszu 20-lecia tej instytucji. Opracowanie, którego przedmiotem jest uzasadnienie ekonomiczne wspierania przedsiębiorstw ze środków publicznych z punktu widzenia ich wpływu na efektywność gospodarczą, powstało na zaproszenie UOKiKu do przygotowania publikacji na temat polityki pomocy państwowej UE i wzięcia udziału w międzynarodowej konferencji naukowej zorganizowanej przez UOKiK (Warszawa 30.10.2008). W publikacji uczestniczyli szefowie i urzędnicy wysokiego szczebla urzędów konkurencji z kilku krajów UE, USA i Australii, a także przedstawiciele Komisji Europejskiej i światowe autorytety w dziedzinie polityki konkurencji, m.in: William E. Kovacic (Federal Trade Commission, USA), Philip Lowe⁴ i Barbara Brandtner⁵ (Komisja Europejska), prof. David Gerber (Illinois Institute of Technology, autor uznanych na świecie publikacji z zakresu polityki konkurencji), prof. Jacques Bourgeois (College of Europe, Bruges) oraz prof. dr hab. Anna Fornalczyk (pierwsza Prezes Urzędu Antymonopolowego w Polsce w latach 1990-1995).

Przygotowując ww. opracowanie sformułowałam 4 zadania badawcze: 1) przedstawienie najważniejszych argumentów ekonomicznych (w ujęciu teoretycznym), uzasadniających stosowanie pomocy państwowej, 2) opis podejścia UE do kryterium efektywności gospodarczej przy ocenie środków pomocowych, 3) ocena zasadności pomocy państwowej udzielanej przez wybrane kraje z punktu widzenia efektywności gospodarczej i potencjalnego wpływu na zakłócenia konkurencji rynkowej oraz 4) określenie warunków efektywności polityki pomocy państwowej. W realizacji tych zadań pomocne okazały się takie metody badawcze, jak krytyczna analiza literatury przedmiotu, raportów Komisji Europejskiej, a przede wszystkim wyników badań empirycznych. Badania empiryczne, których wyniki zostały przeze mnie zaprezentowane, zostały wcześniej starannie wyselekcjonowane, tak aby najobiektywniej zobrazować i najlepiej wyjaśnić problem badawczy. Analiza wykazała, że mimo argumentów teoretycznych (potwierdzonych wieloma badaniami empirycznymi) przemawiających za udzielaniem bądź nieudzielaniem niektórych rodzajów pomocy ze względu na potencjał do korygowania niedoskonałości rynku wpływ

⁴ Dyrektor Generalny Dyrekcji Generalnej ds. Konkurencji w latach 2002-2010.

⁵ Zastępca szefa Gabinetu Komisarza ds. Konkurencji Neele Kroes.

środków pomocowych na efektywność gospodarczą może być w rzeczywistości różny i ostatecznie zależy także od zasad prowadzenia i efektywności samej polityki pomocy państwowej. Dlatego ta ostatnia powinna opierać się na konkurowaniu o fundusze przez przedsiębiorstwa aplikujące o przyznanie pomocy, formułować konkretne i mierzalne cele, które chcemy osiągnąć za pomocą subsydiów oraz uwzględniać efekty uboczne ich stosowania. Jednak najlepszym kryterium oceny, czy pomoc została właściwie przyznana i wykorzystana z ekonomicznego punktu widzenia zdaje się być nie sam wzrost efektywności gospodarczej, ale konkurencyjności na rynku krajowym i rynkach międzynarodowych przedsiębiorstw czy branż, które pomoc otrzymały. ***Wkład w realizację wymienionych zadań badawczych i weryfikację założeń teorii konkurencji za pomocą wybranych przypadków świadczenia pomocy państwowej w UE (i w Norwegii) traktuję jako wartość dodaną mojego opracowania, wzbogacającą zestaw argumentów za i przeciw ingerencji w swobodę mechanizmu rynkowego.***

Poz. 3: Nowe zasady w polityce konkurencji - zmiana reguł kontroli koncentracji przedsiębiorstw w Unii Europejskiej

Przedmiotem trzeciej publikacji (poz. 3) jest ewolucja polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw przedstawiona w kontekście przemian zachodzących w całościowej polityce konkurencji EWG/UE i pojawianiem się jej nowych celów w związku ze: zmianami w sytuacji gospodarczej krajów członkowskich i ich priorytetów w polityce ekonomicznej, stopniem zaawansowania procesu integracji rynkowej oraz zmianami warunków konkurowania na rynku UE i rynkach międzynarodowych. W badaniach nad przeobrażeniami polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw starałam się uwzględnić bardzo szerokie spektrum zagadnień obejmujących: 1) regulacje o charakterze materialnym i proceduralnym, 2) kompetencje instytucji UE w tym obszarze, a także ich niekiedy odmienne interesy wpływające na wzajemne relacje oraz przepisy w sferze kontroli połączeń przedsiębiorstw (lub ich brak), 3) a przede wszystkim pogłębioną charakterystykę zmian w analizie ekonomicznej stosowanej do oceny kontroli koncentracji przedsiębiorstw na rynku UE wraz ze wskazaniem przyczyn tych zmian. W swoich badaniach skoncentrowałam się w szczególności na porównaniu zasad kontroli połączeń przedsiębiorstw istniejących w UE w latach 1989-2003⁶ oraz od 2004 roku⁷, czyli po gruntownej reformie tego obszaru polityki konkurencji, obejmującej m.in. powołanie nowego urzędu - szefa ekonomistów w Dyrekcji Generalnej ds. Konkurencji, który stał się odpowiedzialny za jakość analizy ekonomicznej w każdej rozpatrywanej przez Komisję Europejską sprawie dotyczącej zakłóceń konkurencji na rynku UE.

Jak podkreślałam w opracowaniu, reforma polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w UE miała na celu zbliżenie tej polityki do standardów ekonomicznych

⁶ Od wejścia w życie Rozporządzenia Rady (WE) [o Fuzjach] nr 4064/98.

⁷ Od wejścia w życie Rozporządzenia Rady (WE) nr 139/2004.

stosowanych w Stanach Zjednoczonych⁸ i wpisywała się w ogólny trend zmian we wszystkich obszarach wspólnotowej polityki konkurencji - "coraz bardziej ekonomicznego podejścia" wykorzystującego najnowsze osiągnięcia teorii konkurencji (zasady ekonomii), które zostały potwierdzone empirycznie⁹ (poz. 3, s. 118-119). W celu weryfikacji tej tezy (głoszonej przez przedstawicieli Komisji Europejskiej): 1) przeprowadziłam bardzo dokładną analizę nowych regulacji prawa wspólnotowego (a także wielu dokumentów nie mających formalnie mocy wiążącej, jednak wykorzystywanych w praktyce, np. wytycznych KE), *ażby stwierdzić, czy rzeczywiście pozwalają one na uwzględnianie w większym stopniu korzyści efektywnościowych z koncentracji (pod warunkiem przekazania znacznej ich części konsumentom)*;¹⁰ 2) charakteryzując standardy ekonomiczne i narzędzia służące do oceny koncentracji przedsiębiorstw w UE starałam się porównywać je z tymi, które są stosowane w USA.

Moje badania - oparte przede wszystkim na krytycznej analizie dokumentów źródłowych - potwierdziły, że w polityce kontroli koncentracji przedsiębiorstw kładzie się coraz większy nacisk na efektywność gospodarczą i dobrobyt konsumentów, co powinno prowadzić do wzrostu konkurencyjności gospodarki europejskiej. Nowy test znacznego zakłócenia efektywnej konkurencji SIEC (*significant impediment of effective competition*) jest lepiej dostosowany do analizy mikroekonomicznej fuzji i pozwala lepiej zmierzyć ich wpływ na konsumentów. Komisja może też stosować różne dodatkowe testy - np. test efektów zewnętrznych przy ocenie zgłoszonego joint venture, co poprawia jakość tej analizy. Standardy i narzędzia ekonomiczne stosowane do oceny połączeń przedsiębiorstw w UE (jak np. nowy test SIEC) są podobne do tych w USA, jednak występują pewne różnice. **W UE kontrola fuzji i ocena efektywności opiera się na standardzie konsumenta (standardzie cenowym), natomiast w Stanach Zjednoczonych - formalnie też - jednak Federalna Komisja Handlu i Departament Sprawiedliwości stosują czasami standard całkowitej nadwyżki, a na rynkach międzynarodowych dla władz USA liczy się głównie dobrobyt amerykańskiego konsumenta** (poz. 3, s. 120). Występują też pewne różnice w podejściu do niektórych rodzajów koncentracji. Przykładem mogą być fuzje konglomeratowe, raczej "lekceważone" przez władze antytrustowe w USA, a którym Komisja stara się przeciwdziałać.

W czasie, kiedy powstała ww. publikacja nowe regulacje i zasady dopiero zaczynały obowiązywać, a w polskiej literaturze ekonomicznej (w odróżnieniu od prawniczej)¹¹ raczej

⁸ M. Monti, *Convergence in EU-US antitrust policy regarding mergers and acquisitions: an EU perspective*, Speech at UCLA Law First Annual Institute on US and EU Antitrust Aspects of Mergers and Acquisitions, Los Angeles, 28 February 2004.

⁹ L-H Röller, *Using economic analysis to strengthen competition policy enforcement*, speech of 1 September 2005, http://ec.europa.eu/comm/competition/speeches/index_2005.html.

¹⁰ Dokonałam też przeglądu decyzji Komisji Europejskiej i praktyki orzeczniczej Sądu Pierwszej Instancji w sprawach dotyczących połączeń przedsiębiorstw na wspólnym rynku, jednak krótki okres, jaki upłynął od wprowadzenia reformy spowodował, że materiał empiryczny, na jakim mogłam się opierać w ocenach był dość skromny.

¹¹ Patrz np. B. Pęczalska, *Kontrola koncentracji w Unii Europejskiej* [w:] E. Piontek (red.), *Reforma wspólnotowego prawa konkurencji*, Zakamycze, Kraków 2005 oraz T. Skoczny, *Przeciwdziałanie nadmiernej*

nie zajmowano się tą tematyką. W moich badaniach zastosowałam inne podejście niż w literaturze prawniczej, starając się wyeksponować: 1) **zmiany w analizie ekonomicznej stosowanej w ocenie połączeń przedsiębiorstw** na jednolitym rynku (odnosząc je do **rozwiązań istniejących w USA**) oraz 2) wpływ nowych zasad w polityce kontroli koncentracji przedsiębiorstw na **efektywność gospodarczą**, od której zależą **korzyści akumulacyjne wspólnego rynku**, a w rezultacie także konkurencyjność UE i jej pozycja na rynkach międzynarodowych. Myślę, że mój wkład do dyscypliny ekonomii w przypadku tego opracowania polega na analizie prawnych podstaw polityki konkurencji w aspekcie jej oddziaływania na gospodarkę, a zwłaszcza konkurencyjność i pozycję korporacji europejskich na rynkach międzynarodowych. Prawo może mieć daleko idący wpływ na przebieg procesów gospodarczych. Regulacje prawne osłabiają pozycję korporacji na rynku globalnym, w szczególności, gdy prawo USA nie ogranicza fuzji i przejęć (w takim stopniu jak prawo UE). Uwzględnianie prawa konkurencji innych krajów w warunkach ograniczonych możliwości jego koordynacji w skali międzynarodowej staje się wyzwaniem dla twórców prawa na poziomie krajowym.

Poz. 4: *The evolution of US merger control policy – part 1: 1890-1973* oraz

Poz. 5: *The evolution of US merger control policy – part 2: 1974-2013*

Poz. 4 i poz. 5 są powiązane tematycznie z dwoma obszarami badawczymi: teorią konkurencji i polityką konkurencji UE oraz nawiązują do zagadnień, które były już przedmiotem analizy w dwóch pracach w ramach cyklu (poz. 1 i poz. 3), rozwijając je i rozważając z szerszej perspektywy badawczej. Oba artykuły (poz. 4 i 5) zostały poświęcone ewolucji polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w Stanach Zjednoczonych i stanowią jedną całość (obejmują lata 1890-1973 oraz 1974-2013, mają ten sam cel i zastosowano w nich jednakowe metody badawcze, czyli przede wszystkim analizę porównawczą dokumentów źródłowych i krytyczną ocenę argumentacji stosowanej przez przedstawicieli różnych szkół konkurencji). Celem moich badań było pokazanie, jak zmieniła się polityka kontroli fuzji w USA wraz z ewolucją teorii konkurencji (i zmianą poglądów różnych szkół konkurencji na pro- i anty-konkurencyjne skutki połączeń przedsiębiorstw). Po scharakteryzowaniu kwestii proceduralnych i systemu instytucjonalnego służącego stosowaniu prawa antytrustowego w USA, skoncentrowałam się na głównym zadaniu badawczym. Na podstawie bardzo obszernych studiów literatury przedmiotu, obejmujących głównie prace osób, które wniosły znaczący wkład w rozwój teorii konkurencji (m.in. J.S. Baina, R.H. Borka, H. Demsetza, W.G. Sheperda) oraz wnikliwej analizy legislacji, praktyki orzeczniczej sądów federalnych i decyzji władz antytrustowych wyróżniłam kilka etapów w rozwoju polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w Stanach Zjednoczonych. Etapom tym została podporządkowana analiza i ocena realizacji tej polityki.

koncentracji [w:] J. Barcz (red.), Prawo Unii Europejskiej. Prawo materialne i polityki, Wyd. Prawo i Praktyka Gospodarcza, Warszawa 2003.

W swoich badaniach starałam się przede wszystkim znaleźć powiązania pomiędzy zmianami teorii konkurencji a pojawianiem się nowych celów w polityce kontroli połączeń przedsiębiorstw, zmianami stopnia restrykcyjności regulacji i praktyki stosowania prawa oraz doskonaleniem analizy ekonomicznej służącej ocenie fuzji i określeniu ich wpływu na konkurencję rynkową. Analiza współczesnego etapu rozwoju polityki koncentracji na rynku USA wykazała, że dominuje interdyscyplinarne i elastyczne podejście do wyboru metodologii stosowanej w analizie ekonomicznej, która jest dostosowywana do indywidualnych przypadków. O ile jednak Federalna Komisja Handlu i Departament Sprawiedliwości wykorzystują w coraz większym stopniu nowe, zaawansowane modele ekonomiczne wyjaśniające dokładniej zachowania rynkowe w oparciu o dane empiryczne, proponowane przez bardzo różne szkoły konkurencji, w tym zwłaszcza Chicagowską i Postchicagowską, to sądy federalne opierały się, jak dotąd, w swoim orzecznictwie w przeważającej mierze na podejściu Szkoły z Chicago i neoklasycznych metodach oceny połączeń przedsiębiorstw ze względu na ich prostotę.¹²

Moje badania potwierdziły (i uzupełniły) wnioski wynikające z wcześniejszych dwóch publikacji w cyklu (poz. 1 i poz. 3). W poz. 5 przedstawiłam dowody na poparcie tezy, że obie polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw - w UE i w USA - stają się coraz bardziej podobne, zarówno, jeśli weźmiemy pod uwagę ich aktualne cele (dobrobyt konsumenta i ochronę procesu konkurencji rynkowej), jak i metody analizy ekonomicznej. Zwróciłam też uwagę na to, że następuje konwergencja regulacji o charakterze materialnym pomiędzy tymi ośrodkami gospodarczymi. Co interesujące, w ostatnich latach nie tylko UE dostosowywała się do standardów ekonomicznych USA, ale także Stany Zjednoczone zaczęły korzystać z rozwiązań wypracowanych przez Unię Europejską, czego przykładem może być przyjęcie przez nie Wytycznych w sprawie Fuzji Horyzontalnych z 2010 roku. Ta wzajemna współpraca może w przyszłości doprowadzić do powstania międzynarodowej polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw, ale pod warunkiem zmiany polityki ekonomicznej USA, która obecnie zagraża utrzymaniu podstaw multilateralnego systemu gospodarki światowej.

II Liberalizacja i zasady funkcjonowania rynku wewnętrznego UE, zwłaszcza jego stopień zintegrowania oraz korzyści

Poz. 6: *Theoretical versus Real Benefits of the EU Internal Market*

W pracy stanowiącej szóstą pozycję w cyklu porównuję teoretyczne i rzeczywiste korzyści z integracji rynkowej w UE oraz przeprowadzam ocenę efektywności mechanizmu rynku wewnętrznego na podstawie osiąganych efektów gospodarczych, które staram się odnieść do analogicznych efektów uzyskiwanych przez Stany Zjednoczone. W analizie wykorzystałam takie miary tych efektów, jak: PKB per capita, PKB na godzinę pracy,

¹² Zob. J.D. Wright, *Abandoning Antitrust's Chicago Obsession: The case for Evidence-Based Antitrust*, „Antitrust Law Journal”, Vol. 78, No. 1/2012.

odchylenie standardowe PKB na godzinę pracy pomiędzy krajami członkowskimi UE, tempo wzrostu całkowitej produktywności czynników wytwórczych TFP, wkład kapitału ICT do wzrostu PKB, wydatki brutto na B+R w % PKB oraz udział w tych wydatkach sektora przedsiębiorstw i sektora przemysłu, liczbę patentów w sektorze ICT i inne miary aktywności innowacyjnej, w tym wskaźniki eksportu dóbr średnich i wysokich technologii oraz usług opartych na wiedzy, zmiany obrotów handlowych i przepływów ZIB w relacji do PKB, zmiany udziałów handlu *intra*-UE w całkowitej wymianie na rynku towarów i rynku usług w % PKB, zmiany udziałów przepływów ZIB *intra*-UE w całkowitych przepływach ZIB jako % PKB, zmiany jednostkowych kosztów pracy, różne wskaźniki poziomu cen i ich zróżnicowania na rynku towarów i rynku usług. W celu zweryfikowania najważniejszej korzyści wspólnego rynku, czyli tego, czy przyczynił się on do wzrostu wielkości przedsiębiorstw dzięki efektom skali i ich wyższej produktywności w rezultacie lepszej alokacji czynników produkcji przeprowadziłam analizę sektora przedsiębiorstw niefinansowych, przyjmując jako kryterium ich wielkość (mikro, małe, średnie i duże), i badając ten sektor pod względem: liczby przedsiębiorstw zarejestrowanych do danej grupy, liczby zatrudnionych, wytworzonej wartości dodanej oraz wartości dodanej w cenach czynników produkcji na jednego zatrudnionego (*apparent labour productivity*).

Moje badania miały w szczególności na celu: 1) konfrontację teoretycznych korzyści z integracji rynkowej z rzeczywistymi wynikami gospodarczymi UE i ocenę, w jakim stopniu osiągnięte efekty gospodarcze różnią się od potencjalnych korzyści; 2) określenie obszarów w ramach rynku wewnętrznego UE, gdzie proces integracji nie został jeszcze zakończony i gdzie rynek nie realizuje potencjalnych korzyści; 3) wskazanie przyczyn suboptymalnych wyników gospodarczych uzyskiwanych w rezultacie działania mechanizmu rynku wewnętrznego. Metody badawcze, które zastosowałam obejmowały: krytyczną analizę literatury przedmiotu, raportów Komisji Europejskiej i OECD, a także wyników badań empirycznych innych autorów oraz własną analizę empiryczną danych statystycznych i wskaźników gospodarczych pozwalających na zmierzenie efektywności wspólnego rynku i jej wpływu na całą gospodarkę UE. W rezultacie przeprowadzonych badań udało mi się wskazać te obszary gospodarki, które można uznać za osiągnięcia (sukcesy) procesu integracji rynkowej, ale przede wszystkim zidentyfikowałam najważniejsze przeszkody w efektywnym funkcjonowaniu rynku wewnętrznego UE, które stanowią barierę w podnoszeniu konkurencyjności gospodarczej ugrupowania i osiągnięciu lepszych rezultatów na globalnym rynku. Wymieniam szczegółowo te obszary sukcesów procesu integracji rynkowej i najważniejsze przeszkody w działaniu mechanizmu rynkowego we wnioskach końcowych (poz. 6, ss. 452-453). ***Wyniki analizy empirycznej uznaję za wkład do ekonomii integracji europejskiej, polegający na weryfikacji korzyści wspólnego rynku w ujęciu teoretycznym z korzyściami rzeczywistymi.***

Badania były prowadzone w ramach badań statutowych Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej (kierownik badań: prof. B. Mucha-Leszko, temat badawczy: *Czynniki rozwoju i przeobrażenia strukturalne w gospodarce światowej w latach*

1995-2015), a ich rezultaty były przeze mnie prezentowane na międzynarodowej konferencji naukowej w Madrycie.

Poz. 7: *Stopień zintegrowania wewnętrznego rynku usług UE*

Trzy kolejne prace w ramach cyklu (poz. 7-9) zostały poświęcone dokładnemu zbadaniu: procesu tworzenia, zasad i problemów funkcjonowania oraz potencjału gospodarczego rynku usług, czyli jednego z najmniej zintegrowanych obszarów w ramach rynku wewnętrznego UE.

Celem pierwszej z tych publikacji (poz. 7) jest ocena: 1) stopnia zintegrowania rynku usług UE w zakresie objętym swobodą świadczenia usług i swobodą przedsiębiorczości (ważnym punktem odniesienia jest tutaj stopień zintegrowania rynku towarów) oraz 2) restrykcyjności regulacji na tym rynku, które utrudniają jego efektywne funkcjonowanie. Do realizacji zadań badawczych wykorzystano analizę wybranych wskaźników ekonomicznych pozwalających zmierzyć stopień integracji oraz restrykcyjności i zróżnicowania regulacji (m.in. udział obrotów handlowych *intra*-UE w całkowitym handlu usługami oraz obrotów *intra*-UE do PKB, udział w wartości dodanej przedsiębiorstw usługowych, kontrolowanych przez podmioty z innych krajów członkowskich, różne miary rozpiętości cen pomiędzy krajami członkowskimi, wskaźniki OECD - regulacji rynku produktów i restrykcyjności handlu usługami), pomocne okazały się też studia literatury przedmiotu, dokumentów oraz raportów Komisji Europejskiej i OECD, a także rezultaty badań empirycznych przeprowadzonych przez znawców zagadnienia, które zostały przeze mnie wnikliwie przeanalizowane w celu weryfikacji otrzymanych przez mnie wyników. Badania pozwoliły wskazać najbardziej i najmniej zintegrowane sektory usług w ramach rynku wewnętrznego UE (do najbardziej zintegrowanych sektorów w handlu transgranicznym należą usługi biznesowe i transportowe, a swobodę przedsiębiorczości wykorzystuje przede wszystkim sektor finansowy). Określiłam też najważniejsze działania, które powinny zostać podjęte w celu pełniejszej integracji rynku usług i realizacji jego potencjalnych korzyści (wymieniłam je w punktach w zakończeniu pracy, s. 88). Jak podkreśliłam w opracowaniu (poz. 7, s. 87), jest to niezmiernie istotne z uwagi na bardzo duży wkład sektora usług w przemysł przetwórczy i wpływ na konkurencyjność europejskiego przemysłu, i całej gospodarki UE. Myśl tę rozwinęłam i uargumentowałam (przedstawiając szczegółowe dane na ten temat) w kolejnej publikacji w ramach cyklu (poz. 8).

Poz. 8: *Prowzrostowy potencjał wewnętrznego rynku usług Unii Europejskiej*

W tym artykule **przeprowadziłam analizę wzrostu PKB w UE w ujęciu sektorowym ze szczególnym uwzględnieniem czynników wzrostu związanych z rynkiem usług, przyjmując jako kraj odniesienia Stany Zjednoczone**. Podjęty problem badawczy jest ważny z punktu widzenia funkcjonowania gospodarki UE, gdyż łączny wkład usług do wzrostu realnego PKB ugrupowania (wg wartości dodanej) jest największy i wynosił w latach 2001-2013 aż 13,14 pkt. proc., podczas gdy wkład przemysłu przetwórczego tylko 1,76 pkt.

proc. (poz. 8, s. 114). W pracy wskazałam także przyczyny dalszego wzrostu znaczenia sektora usług w gospodarce związane z jego specyfiką, m.in. wysoką elastyczność dochodową popytu, która przesuwając popyt finalny na usługi w miarę wzrostu dochodów kosztem produktów przemysłu przetwórczego (poz. 8, s. 113). Do przeprowadzenia analizy wykorzystano takie wskaźniki ekonomiczne, jak: wzrost realnego PKB, wydajności pracy, wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP oraz poziom nakładów w sektorach ICT. Posłużono się danymi statystycznymi Komisji Europejskiej oraz bazami danych OECD, UNCTAD oraz The Conference Board. Wśród zastosowanych metod badawczych znalazły się także studia literatury przedmiotu i analiza rezultatów badań empirycznych oceniających wpływ integracji w sektorze usług na wzrost gospodarczy Unii Europejskiej oraz na czynniki, od których jest on zależny.

Moje badania składały się z kilku etapów. Najpierw porównałam tempo wzrostu PKB i czynniki tego wzrostu w UE i USA z punktu widzenia całej gospodarki, co pozwoliło mi stwierdzić, że najważniejszą, strukturalną przyczyną relatywnie słabego wzrostu PKB w UE jest niskie tempo wzrostu wydajności pracy. W kolejnym etapie badałam więc tempo wzrostu wydajności pracy w różnych sektorach gospodarki UE i wkład tych sektorów do wzrostu wydajności pracy - uzyskane wyniki potwierdziły, że to głównie przemysł przetwórczy przyczynia się do wzrostu tempa wydajności pracy w UE (z wkładem 0,35 pkt proc. średniorocznie w okresie 2007-2013, podczas gdy wkład usług to jedynie 0,05 pkt proc.). Następnie przeprowadziłam analizę porównawczą czynników wzrostu wydajności pracy w sektorze produkcyjnym i sektorze usług rynkowych w UE i USA, która wykazała, że do znacznie niższego wzrostu wydajności pracy w UE niż „za oceanem” **przyczyniają się głównie niższe nakłady kapitałowe w sektorze ICT na usługi rynkowe oraz znacznie słabsza dynamika wieloczynnikowej produktywności czynników wytwórczych MFP w sektorze usługowym**. Jak podkreśliłam w pracy, „szersze wykorzystanie nowoczesnych technologii w UE i zlikwidowanie luki produktywności w stosunku do Stanów Zjednoczonych jest uwarunkowane większą konkurencją, której sprzyja integracja rynkowa” (poz. 8, s. 118). Bardziej zintegrowany rynek tworzy bodźce do inwestowania w ICT przez przedsiębiorstwa usługowe ze względu na korzyści skali, ale także z obawy przed konkurencją. **Jeden z punktów opracowania został poświęcony roli zintegrowanego wewnętrznego rynku usług we wzmocnieniu transgranicznych łańcuchów wartości w gospodarce UE, co powinno przyczynić się do poprawy konkurencyjności i wzrostu PKB ugrupowania**. Pomimo coraz ściślejszych powiązań sektora usług z innymi sektorami - zwłaszcza z przemysłem przetwórczym - przedsiębiorstwa przemysłowe zaopatrują się w usługi (jako czynniki produkcji) głównie na rynkach krajowych, co jak dowiodły różne badania empiryczne¹³ ogranicza wzrost produktywności przemysłu przetwórczego i całej gospodarki, eksportu, zatrudnienia i PKB, zwłaszcza w długim okresie. Dlatego UE i kraje

¹³ Patrz np. P. Guerrieri, and F. Vergara Caffarelli, *Trade Openness and International Fragmentation of Production in the European Union: The New Divide?*, "Review of International Economics", Vol. 20, Issue 3, 2012, s. 535-551 oraz M. Falk and F. Peng, *The increasing service intensity of European manufacturing*, "The Service Industries Journal", Vol. 33, Issue 15-16, December 2013, s. 1686-1706.

członkowskie powinny wspierać liberalizację w ramach wewnętrznego rynku usług i koncentrować się na znoszeniu barier zwłaszcza w tych sektorach, które mają największy potencjał w zwiększaniu produktywności (a także jej rozprzestrzenianiu do branż współpracujących), a w rezultacie konkurencyjności całego ugrupowania. Określiłam, jakimi cechami powinny się wyróżniać te branże usługowe i podałam przykłady (poz. 8, s. 123).

Poz. 9: *Building the genuine single market for services*

Rozdział ten powstał w rezultacie mojego udziału w badaniach naukowych, które były prowadzone na Uniwersytecie w Turcji: Ankara Yildirim Beyazit Universitesi Aybu w ramach badań statutowych Instytutu Ekonomii i projektu badawczego finansowanego ze środków Komisji Europejskiej (Erasmus+ Jean Monnet program) dotyczącego Jednolitego Rynku Europejskiego i polityki handlowej UE (piszę szczegółowo o tym projekcie w Załączniku 4). Przygotowując tę publikację zaplanowałam realizację następujących zadań badawczych: 1) ocenę stopnia zintegrowania sektora usług w ramach rynku wewnętrznego UE w porównaniu ze stopniem zintegrowania rynku towarów na podstawie różnych mierników integracji rynkowej, np. handlu *intra*-UE w relacji do PKB i wskaźników konwergencji cen; 2) określenie najbardziej i najmniej zintegrowanych obszarów (sektorów oraz form aktywności) w ramach wewnętrznego rynku usług i ocenienie pod tym względem krajów członkowskich; 3) scharakteryzowanie głównych korzyści z integracji rynku usług i wskazanie najważniejszych barier w osiąganiu tych potencjalnych zysków; 4) analizę wyników wybranych badań empirycznych oceniających wpływ pogłębienia integracji rynku usług na gospodarkę UE (a zwłaszcza PKB, handel i inwestycje); 5) charakterystykę i ocenę systemu regulacji determinujących funkcjonowanie wewnętrznego rynku usług oraz wyników gospodarczych osiąganych w rezultacie różnych metod integracji; 6) porównanie heterogeniczności i restrykcyjności regulacji w sektorach usługowych pomiędzy krajami członkowskimi oraz pomiędzy UE, USA i OECD (średnią krajów należących do tej organizacji); 7) wskazanie pożądanych działań ze strony zarówno Unii Europejskiej, jak i krajów członkowskich, ażeby osiągnąć prawdziwie zintegrowany rynek usług UE. Niektóre z tych zadań badawczych zostały przeze mnie podjęte już we wcześniejszych publikacjach (np. zadania 1, 2 i częściowo 6 w poz. 8 oraz zadanie 4 w poz. 9). W omawianym rozdziale monografii wykorzystałam wyniki swoich wcześniejszych badań, które zostały przeze mnie zaktualizowane. Niektóre z podjętych wcześniej zagadnień badawczych zostały rozwinięte (i zmierzone dodatkowymi miernikami, np. wykorzystałam wskaźnik ETCR do oceny restrykcyjności regulacji w sektorach energii, transportu i telekomunikacji), inne wątki pominięto lub przedstawiono zsyntetyzowane wyniki i wnioski z wcześniejszych badań. Sformułowanie tematu badawczego i tytułu rozdziału monografii uniemożliwiło całkowitą rezygnację z podjętych już wcześniej wątków badawczych, gdyż są one kluczowe dla pokazania istoty i pełnego scharakteryzowania procesu integracji rynku usług. Analiza stanu integracji rynku wewnętrznego usług obejmowała cztery obszary: regulacje, handel transgraniczny na rynku wewnętrznym, przepływy ZIB *intra*-UE oraz konwergencję cen. Została ona przeprowadzona na podstawie danych Eurostatu i OECD. W realizacji zadań

badawczych pomocne były także studia dokumentów źródłowych, raportów Komisji Europejskiej i OECD oraz prac empirycznych dotyczących przedmiotu badań, które zostały poddane krytycznej ocenie.

Podjęty przeze mnie temat badawczy, ze względu na jego dużą wagę w ekonomii integracji europejskiej, był już przedmiotem dociekań wielu autorów, głównie za granicą, chociaż nie w takim zakresie, jak wspólny rynek towarów. Istotną przeszkodę w badaniach nad usługami stanowi przede wszystkim utrudniony dostęp do danych, które są czasami tylko fragmentaryczne albo trudno porównywalne, bo różne organizacje międzynarodowe, a nawet Eurostat, podają je w bardzo różnym ujęciu (dotyczy to zwłaszcza danych sektorowych). Tym niemniej w polskiej literaturze ekonomicznej zaczęło się pojawiać w ostatnich latach coraz więcej publikacji poruszających bardzo obszerną tematykę wewnętrznego rynku usług w jego bardzo różnych aspektach. Wszechstronną analizę tego zagadnienia przeprowadziła Alina Szypulewska-Porczyńska w monografii pt. *Budowa rynku wewnętrznego usług w Unii Europejskiej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2013. Moja praca dotyczy tej samej tematyki, ale powstała później, obejmuje więc dłuższy okres badawczy. Koncentruję w niej uwagę na nieco innych zagadnieniach lub przedstawiam je w innym ujęciu. Z racji ograniczenia formą opracowania, nie charakteryzuję tak szczegółowo procesu powstawania wewnętrznego rynku usług i obowiązujących na nim uregulowań, nie badam też integracji krajów UE z gospodarką światową w handlu usługami, **a bardziej koncentruję uwagę na działaniu mechanizmu rynkowego i jego efektach w ramach UE.** Badam integrację rynków usług związaną z handlem transgranicznym i obecnością handlową przy wykorzystaniu trochę innych wskaźników ekonomicznych (w pierwszym przypadku uwzględniłam dodatkowo wartość eksportu i importu usług *intra*-UE w relacji do PKB, a w drugim badałam przepływy netto oraz skumulowane przepływy netto ZIB *intra*-UE w sektorach usługowych zamiast stosowania statystyk na temat podmiotów zależnych, które są lepszym źródłem informacji na temat swobody przedsiębiorczości, ale ze względu na bardzo fragmentaryczne dane trudno wyciągnąć na ich podstawie wnioski na temat sytuacji w całej UE). Przeprowadziłam też szczegółową analizę heterogeniczności i restrykcyjności regulacji w krajach UE w różnych sektorach usług oraz barier w procesie integracji rynkowej. Skonfrontowałam wyniki przeprowadzonej przeze mnie analizy statystycznej w rezultatach badań empirycznych innych autorów. **Wyjaśniłam też bardzo dokładnie mechanizmy ekonomiczne, poprzez które integracja rynkowa w sektorze usług (realizacja swobody działalności gospodarczej i swobody przepływu usług) oddziałuje na wyniki gospodarcze UE i krajów członkowskich, prowadząc do wzrostu handlu, ZIB, konkurencji, produktywności, spadku cen a w rezultacie do wzrostu produkcji, inwestycji i zatrudnienia.** Podsumowując, w sposób syntetyczny dokonałam całościowej oceny funkcjonowania rynku wewnętrznego usług w UE, selekcyjując najważniejsze problemy związane z integracją w tym obszarze rynku wewnętrznego i wskazując najważniejsze kierunki działań, które mogą być pomocne w dokończeniu procesu integracji rynkowej w sektorze usług.

III Analiza i ocena konkurencyjności w handlu towarami i usługami Unii Europejskiej oraz krajów członkowskich

W ramach trzeciego obszaru badawczego weryfikowałam efektywność działania mechanizmu rynku wewnętrznego UE na podstawie wyników osiągniętych przez kraje członkowskie i ugrupowanie w handlu towarami i usługami. Pierwsze 3 prace (poz. 10-12) zostały poświęcone analizie i ocenie pozycji konkurencyjnej UE, i wszystkich krajów członkowskich, w międzynarodowej wymianie towarów i usług, a także zbadaniu czynników przewagi konkurencyjnej. Kolejne trzy prace (poz. 13, 14 i 15) mają charakter empiryczny a ich celem jest porównanie wyników osiągniętych przez jeden z krajów członkowskich UE, Polskę, w handlu usługami na rynku wewnętrznym UE oraz na rynku międzynarodowym, przy uwzględnieniu jej konkurencyjnego potencjału, który mógł się zmieniać po uzyskaniu członkostwa w UE i we wspólnym rynku. Wymienione publikacje powstały w ramach badań statutowych Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej, pod kierownictwem prof. dr hab. B. Muchy-Leszko, tematy badawcze: *Unia Europejska w systemie gospodarki globalnej* (poz. 10-12), *Osiągnięcia i bariery integracji europejskiej – analiza retrospektywna i perspektywy rozwoju* (poz. 13) oraz *Czynniki rozwoju i przeobrażenia strukturalne w gospodarce światowej w latach 1995-2016* (poz. 14 i 15). Wyniki badań z trzech ostatnich prac były prezentowane na zagranicznych konferencjach naukowych w Ostrawie, Wiedniu i Mediolanie.

Poz. 10: *Analiza handlu towarami Unii Europejskiej w latach 1995-2008 i ocena konkurencyjności*

W tej pracy mój wkład autorski wynosi 20% i polegał na przygotowaniu pkt 5. *Czynniki przewagi konkurencyjnej w handlu międzynarodowym i ocena konkurencyjności w handlu towarami Unii Europejskiej i strefy euro*, ss. 37-46. W celu prawidłowej oceny przewagi konkurencyjnej na poziomie krajów przyjąłam następujące założenia: 1) podział czynników kształtujących poziom konkurencyjności na długookresowe i krótkookresowe, 2) uwzględnienie uwarunkowań rozwoju wymiany handlowej w skali globalnej i regionalnej w latach 1995-2008 wynikających z głębokich zmian strukturalnych, jakie dokonały się pod wpływem rewolucji ICT, umiędzynarodowienia produkcji i budowania globalnych łańcuchów wartości, globalizacji rynków oraz funkcjonalnej integracji procesów produkcyjnych i dystrybucyjnych w skali ogólnoswiatowej, 3) jako czynniki kształtujące przewagę konkurencyjną w długim okresie przyjąłam wydajność pracy i specjalizację eksportową, a w krótkim okresie koszty i ceny, 4) w ocenie specjalizacji eksportowej zostały zastosowane dwa kryteria: a) udziału czynników wytwórczych (produkty surowcochłonne, pracochłonne, kapitałochłonne i naukochłonne oraz b) stopień technologicznego zaawansowania produktów. Ta wielokryterialna ocena przewagi konkurencyjnej UE/SE pozwoliła uzyskać wiedzę na temat jej źródeł i głównych przyczyn osłabienia pozycji eksportowej (towary) ugrupowania i poszczególnych krajów. Podstawowe wnioski z tej części analizy: 1) największy wpływ na osłabienie pozycji eksportowej UE/SE w latach 1995-2007 miały: wzrost konkurencji na rynku globalnym spowodowany pojawieniem się eksporterów z krajów o niższych kosztach produkcji, rozwój globalnych sieci produkcyjnych i brak zmian w specjalizacji eksportowej

mimo rewolucji technologicznej (luka innowacyjna wobec konkurentów) oraz niższe średnioroczne tempo wzrostu wydajności pracy w porównaniu z największymi konkurentami (USA, Japonia), 2) jedynymi krajami, których udział w światowym eksporcie w latach 1995-2007 nie obniżył się były Niemcy i Irlandia, 3) ważnymi czynnikami rosnącego zróżnicowania konkurencyjności krajów UE były ceny czynników produkcji, inflacja i kursy walutowe oraz poziom i tempo wzrostu wydajności pracy.

Ocena konkurencyjności została przeprowadzona także na poziomie przedsiębiorstw na podstawie analizy F. di Mauro i K. Forstera¹⁴. Zastosowane zostały cztery kryteria: otwartość rynków, wielkość rynków, przywództwo technologiczne i otoczenie polityczno-instytucjonalne. Wyniki badań wymienionych autorów pozwoliły na ocenę konkurencyjności ogólnej wg kryterium otwartości rynków i konkurencyjności produkcyjnej na podstawie zróżnicowania wydajności pracy i stabilności polityczno-instytucjonalnej. W warunkach globalizacji i rozwoju międzynarodowych sieci produkcyjnych zyskują na znaczeniu badania prowadzone w skali mikroekonomicznej. Z badań tych wynika, że poziom liberalizacji rynków tworzy warunki do większego zróżnicowania podaży produktów, wyższej konkurencji i wyższej efektywności produkcji. Konkurencja eliminuje z rynku mniej efektywnych jego uczestników. Kraje UE w latach 1995-2007 różniły się istotnie pod względem dostępności do ich rynków, innowacyjności i wydajności pracy. Potencjał rynku UE jako mechanizmu podnoszenia efektywności produkcji i pozycji eksportowej krajów oraz całego ugrupowania zależy zatem od stopnia jego zintegrowania oraz wzrostu poziomu konkurencji wymuszającej innowacyjność. W przygotowaniu tego fragmentu rozdziału wykorzystano prace (poza wymienionymi autorami) G.I.P. Ottaviano, D. Taglioni i F. di Mauro¹⁵ oraz raporty WTO, EBC i bazę danych The Conference Board and the University of Groningen Growth and Development Centre.

Poz. 11: *Analiza handlu usługami Unii Europejskiej w latach 1995-2008 i ocena konkurencyjności*

Mój wkład do tej publikacji wynosi 20%. Napisany tekst: pkt 4. *Konkurencyjność Unii Europejskiej w handlu usługami w stosunku do Stanów Zjednoczonych i Japonii*, ss. 60-64 i pkt 6. *Wnioski podsumowujące*, ss. 75-78.

Ocena konkurencyjności w handlu usługami została przeprowadzona na podstawie wskaźników ujawnionej przewagi komparatywnej (RCA) obliczonych przez R.J. Langhammera dla lat 1989-2000¹⁶ oraz wyselekcjonowanych wskaźników pozyskanych z bazy OECD dla lat 1996-2005, które zaprezentowano dla wybranych krajów w formie wykresów (8-15). W celu uzyskania najbardziej wiarygodnych wyników dotyczących zmian przewagi konkurencyjnej i pozycji UE w eksporcie usług zespół autorski wykorzystał dwie

¹⁴ F. di Mauro, K. Forster, *Globalisation and the Competitiveness of the Euro Area*, ECB, "Occasional Paper Series", No. 97, September 2008

¹⁵ G.I.P. Ottaviano, D. Taglioni i F. di Mauro, *The euro and the competitiveness of European firms*, "Economic Policy", January 2009, s. 5-53.

¹⁶ R.J. Langhammer, *Revealed Comparative Advantages in Service Trade of the US, EU and Japan. What Do They Tell Us?*, "Journal of World Investment and Trade", Vol. 5, No. 6, December 2004, s. 887-896.

metody badawcze. Analiza i ocena obejmująca lata 1989-2000 została oparta na badaniach R.J. Langhammera¹⁷, który porównywał wskaźniki RCA Stanów Zjednoczonych i Japonii z przeciętnymi UE jako całego ugrupowania, co spowodowało zaniżenie RCA Unii z powodu dużego zróżnicowania rozwoju sektora usług komercyjnych w krajach członkowskich i braku w części z nich specjalizacji w eksporcie usług. Natomiast druga metoda - analiza wskaźników RCA wg krajów pozwoliła na ocenę specjalizacji i przewagi konkurencyjnej w eksporcie usług krajów UE w latach 1996-2005 oraz zmian pod tym względem wobec USA i Japonii. Analiza obejmuje najważniejsze usługi komercyjne (transportowe, turystyczne, finansowe, ubezpieczeniowe, inne usługi biznesowe, komunikacyjne, komputerowe i informatyczne oraz obrót patentami, prawami autorskimi i licencjami). Przedmiotem oceny jest zmiana pozycji konkurencyjnej najbardziej wyspecjalizowanych krajów UE oraz USA i Japonii. Wyniki analizy opartej na wskaźnikach z bazy OECD pokazały wpływ rozszerzenia rynku UE na specjalizację w eksporcie usług UE. Nowe kraje członkowskie do 2005 roku charakteryzowała specjalizacja w usługach o niższym poziomie zaawansowania technologicznego (Czechy, Polska, Słowacja i Węgry). W eksporcie najważniejszych usług przewagę konkurencyjną posiadały: 1) Wielka Brytania i Irlandia w usługach finansowych, 2) Irlandia, Luksemburg i Austria w usługach ubezpieczeniowych, 3) Holandia, Szwecja i Finlandia w obrocie patentami, prawami autorskimi i licencjami. Dokładne wyniki badań zostały omówione w pkt. 6 rozdziału II (Wnioski podsumowujące). Rynek usług do czasu przyjęcia Dyrektywy 2006/123/WE w istotnym stopniu podlegał regulacjom krajowym i był to czynnik ograniczający poziom konkurencji, a więc i innowacyjność w tym sektorze gospodarki. Potencjalne możliwości osiągnięcia większej przewagi konkurencyjnej, jakie stwarza wspólny rynek UE, nie zostały w okresie objętym badaniem uzyskane.

W prezentowanym opracowaniu wskazano także na inne możliwości uzyskania przewagi konkurencyjnej na rynku usług. Transgraniczne przepływy usług są tylko jedną z form dostarczania ich odbiorcom, a drugim coraz ważniejszym sposobem świadczenia usług jest obecność usługodawców na rynkach zagranicznych. W pkt 4 rozdziału II autorka postawiła pytanie: *na ile istotny wpływ na przewagę konkurencyjną w handlu ma sposób dostarczania usług?* To pytanie pozostaje otwarte, ale swoboda przepływu czynników produkcji, internacjonalizacja biznesu i postępujące procesy globalizacyjne inspirują do koncentrowania badań w wymiarze transgranicznym.

Poz. 12: *EU economic frontiers determined by its international trade position and trade policy*

Mój wkład do artykułu stanowi 35% i obejmuje pkt 1. *Wprowadzenie* i pkt 2. *Układ sił gospodarczych a funkcjonowanie gospodarki światowej i zasady handlu międzynarodowego*. Uczestniczyłam również w przygotowaniu koncepcji opracowania, którą charakteryzuje oryginalne podejście do określenia granic ekonomicznych Unii Europejskiej w warunkach wzrostu znaczenia transgranicznej aktywności biznesowej i otwartości gospodarczej krajów,

¹⁷ Ibidem.

globalizacji zjawisk, procesów rozwoju ekonomicznego i rynków. Siła regulacyjna rynków krajowych, czyli ich wpływ na popyt, podaż i ceny w skali globalnej zależy od potencjału produkcyjnego i technologicznego gospodarek oraz zdolności do innowacji. Koncentracja siły mechanizmu rynkowego na poziomie globalnym i wzrost współzależności pomiędzy uczestnikami tego rynku oraz krajami sprawiają, że skuteczność tradycyjnych instrumentów zagranicznej polityki ekonomicznej obniża się. W warunkach rosnącej konkurencji na rynku globalnym kraje i ugrupowania regionalne reorientują swoją politykę w kierunku promowania wzrostu konkurencyjności krajowych uczestników rynków międzynarodowych, w tym wzrostu konkurencji na rynkach wewnętrznych. Taki też był cel Strategii Lizbońskiej (2000/2005).

Autorki analizując pozycję handlową Unii Europejskiej na tle największych uczestników handlu światowego oceniają również rozszerzone granice ekonomiczne Unii rozumiane jako wzrost siły oddziaływania na stosunki handlowe na świecie wraz z rozwojem ugrupowania, a zwłaszcza możliwości i efekty w dziedzinie tworzenia i umacniania międzynarodowej polityki handlowej. W związku z tym sformułowały 3 pytania badawcze: 1) Czy Unia Europejska uzyskała wpływ na zasady funkcjonowania gospodarki światowej stosownie do wzrostu własnego potencjału gospodarczego i siły rynku? 2) Czy mając największy udział w handlu światowym jest w stanie doprowadzić do umocnienia multilateralnego systemu handlu? 3) Jakie są podstawowe trudności w realizacji celów zagranicznej polityki handlowej UE? W ocenie pozycji gospodarczej Unii zastosowana została metoda wskaźnikowa, obok mierników ilościowych wykorzystano mierniki jakościowe charakteryzujące efektywność gospodarki oraz jej poziom technologiczny i przewagę konkurencyjną. Wprowadzenie do zasadniczej analizy i oceny pozycji UE we współczesnym układzie sił gospodarczych stanowią zasady funkcjonowania gospodarki światowej i ich efektywność pod względem tworzenia sprzyjających warunków do rozwoju transgranicznej aktywności gospodarczej i wzrostu gospodarczego w okresie Pax Britannica i Pax Americana. Ten fragment pracy jest mojego autorstwa. W celu uzyskania możliwie najwyższej wiarygodności ocen przeprowadziłam solidne studia literatury zagranicznej i wykorzystałam przede wszystkim prace następujących autorów: J. Agnew, J.M. Destlera, J.A. Friedena, P. Kennedy'ego, H. Jamesa, D.A. Lake'a, J.D. Levy'ego, T. Oatleya i L. Tsoukalisa.

Wyniki analizy nie są dla Unii Europejskiej korzystne, wskaźniki wydajności pracy, TFP i struktura eksportu świadczą o pogłębiającej się od 1995 r. luce technologicznej w stosunku do Stanów Zjednoczonych. Potencjalne korzyści, jakie daje duży rynek wewnętrzny Unii nie zostały do tej pory wykorzystane.

Poz. 13: *Poland's Competitiveness in Services Trade on the European Union Internal Market*

Przedmiotem kolejnej z prac jest konkurencyjność Polski w handlu usługami na rynku wewnętrznym UE. W opracowaniu oceniałam zmiany pozycji konkurencyjnej Polski w handlu usługami na rynku wewnętrznym UE28 w latach 2008-2016 (lub czasami od 2004 roku, jednak okres badawczy ograniczała dostępność i porównywalność danych) i badałam zdolność konkurencyjną kraju w relacji do UE28, ażeby określić najważniejsze czynniki, które determinują jego specjalizację eksportową i konkurencyjność na wspólnym rynku.

Do oceny pozycji konkurencyjnej Polski w handlu usługami *intra*-UE28 wykorzystywałam następujące wskaźniki: udziały w eksporcie usług na rynku wewnętrznym UE (analizowane na poziomie sektorowym) i ich zmiany, saldo bilansu handlowego, wskaźnik ujawnionej symetrycznej przewagi komparatywnej, a także różne miary produktywności pracy (wartość dodaną brutto na godzinę pracy, wartość dodaną w cenach czynników wytwórczych na jednego zatrudnionego - tzw. *apparent labour productivity* i wartość dodaną w cenach czynników wytwórczych na jednego zatrudnionego podzieloną przez średnie koszty osobowe - tzw. *wage adjusted labor productivity*) oraz wskaźniki rentowności dla różnych sektorów usługowych. Ze względu na brak dostępnych danych dotyczących całkowitej produktywności czynników wytwórczych na poziomie sektorowym analiza zdolności konkurencyjnej Polski została przeprowadzona przede wszystkim w oparciu o wskaźniki kosztowo-cenowe (np. jednostkowe koszty pracy, wynagrodzenie za godzinę pracy i różne wskaźniki poziomu cen w relacji do UE28). Pozostałe mierniki zastosowane w ocenie zdolności konkurencyjnej obejmowały: udział kosztów osobowych w produkcji, koszty osobowe na pracownika, stopę inwestycji, zatrudnienie w sektorach opartych na technologii i wiedzy przez osoby z wyższym wykształceniem jako procent całkowitego zatrudnienia oraz udział przedsiębiorstw w sektorach usługowych zapewniających szkolenia swojemu personelowi rozwijające umiejętności ICT w całkowitej liczbie przedsiębiorstw w danym sektorze. W szczególności te ostatnie wskaźniki umożliwiły ocenę zdolności Polski do zwiększania potencjału w sektorach zaawansowanych technologicznie i opartych na wiedzy.

W analizie statystycznej wykorzystano dane dotyczące handlu usługami, zgodne z metodologią bilansu płatniczego (BPM6) opracowaną przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (opisuję ją dokładnie w poz. 12, s. 643), pochodzące od różnych organizacji międzynarodowych i ich agend, w tym zwłaszcza Światowego Centrum Handlu (ITC), Konferencji Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD), Światowej Organizacji Handlu (WTO) oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). W badaniach zdolności konkurencyjnej cennym źródłem wiedzy okazały się dane Eurostatu i OECD.

Na podstawie przeprowadzonej analizy udało się określić sektory usług, w których Polska ma przewagę komparatywną i rozwija specjalizację eksportową (głównie pracochłonne i w mniejszym stopniu kapitałochłonne usługi, a w podsektorach opartych na technologii i wiedzy ma relatywnie najlepszą pozycję konkurencyjną

w usługach informatycznych i komputerowych). Badania wykazały, że chociaż rośnie wydajność pracy (mierzona różnymi wskaźnikami) wraz z procesem konwergencji gospodarczej wartość dodana brutto na godzinę pracy w ujęciu absolutnym była od 2 do 6 razy niższa w poszczególnych sektorach usługowych niż w UE28 w 2016 roku, z największymi różnicami w usługach związanych z rynkiem nieruchomości, a także w usługach nierynkowych, finansowych i ubezpieczeniowych. Analiza zdolności konkurencyjnej oparta na wskaźnikach cenowo-kosztowych potwierdziła przewagę Polski **w relacji do UE28** zasadniczo we wszystkich sektorach usługowych. Biorąc pod uwagę wskaźniki cenowe, **Polska ma największy potencjał w takich sektorach, jak: komunikacja, edukacja, transport, usługi dotyczące rekreacji i kultury.** Pomimo rosnących kosztów pracy i wynagrodzeń na pracownika we wszystkich sektorach usługowych ich absolutny poziom jest w Polsce średnio 3 razy niższy niż w UE28. Analiza nie potwierdziła istnienia dużego potencjału Polski w zakresie wzrostu eksportu usług opartych na wiedzy i wysokich technologiach. Poza dobrą strukturą wykształcenia osób zatrudnionych w sektorach usługowych opartych na wiedzy i high-tech wszystkie pozostałe wskaźniki (np. intensywność szkoleń personelu w zakresie ICT czy poziom wydatków przedsiębiorstw na B+R w tych sektorach) kształtowały się poniżej średniej w UE28. Jak podkreśliłam w pracy, wskazane byłoby kontynuowanie badań i uzupełnienie analizy o takie wskaźniki efektywnościowe, jak całkowita produktywność czynników wytwórczych TFP lub produktywność wieloczynnikowa MFP, warto by też było przeprowadzić dokładniejsze badania dotyczące czynników wpływających na wydajność pracy, o ile będą dostępne dane sektorowe umożliwiające porównanie na tej podstawie potencjału konkurencyjnego usług w Polsce i w pozostałych krajach członkowskich UE.

Poz. 14: *Evaluation of Poland's revealed comparative advantage in international trade in services*

W następnej pracy analizowałam przewagi komparatywne Polski i ich zmiany w międzynarodowym handlu usługami w latach 2005-2016, przyjmując jako punkt odniesienia świat i UE28. O ile koncepcja przewagi komparatywnej jest od dawna i bardzo często wykorzystywana do oceny pozycji w handlu towarami, to zdecydowanie mniej empirycznych prac opartych na tej metodzie badawczej dotyczy handlu usługami, w dużym stopniu ze względu na specyfikę usług oraz trudności w pozyskaniu pełnych, porównywalnych i zdezagregowanych danych. Ze względu na wspomniane ograniczenie prowadziłam badania dla 12 głównych rodzajów usług (wg poziomu 1 klasyfikacji usług BPM6) oraz w pewnym zakresie (tam gdzie umożliwiały to dostępne dane) dla podsektorów usługowych na nieco większym poziomie dezagregacji (poziom 2 klasyfikacji usług BPM6).

W analizie empirycznej posłużyłam się takimi wskaźnikami ekonomicznymi, jak: wskaźnik ujawnionych przewag komparatywnych Balassy (RCA), wskaźnik ujawnionych symetrycznych przewag komparatywnych (RSCA), wskaźnik bilansu handlowego (TBI) oraz udziały poszczególnych sektorów usług w całkowitym handlu usługami i ich zmiany. Podczas gdy w poprzednim opracowaniu (poz. 11) obliczałam wskaźnik RSCA dla Polski

uwzględniając obroty usługowe jedynie w ramach wspólnego rynku, w poz. 12 wskaźniki RCA i RSCA dla polskiej gospodarki zostały skalkulowane względem światowych obrotów usługami oraz analogicznych obrotów UE28.

Wyniki badań były w dużym stopniu zgodne z rezultatami analizy przeprowadzonej w poz. 11. Pozwoliły stwierdzić, że **Polska osiąga przewagi komparatywne w światowym handlu usługami zasadniczo w tych samych rodzajach usług, co na rynku wewnętrznym (tj. głównie w usługach pracochłonnych)**, chociaż stopień tej przewagi i kolejność różnych kategorii usług wyznaczona na tej podstawie nieco się różniły. W większości konkurencyjnych sektorów (poza jednym sektorem - usług produkcyjnych w odniesieniu do nakładów rzeczowych będących własnością osób trzecich) przewaga komparatywna Polski była niewielka. Pomimo wzrostu przewagi komparatywnej Polski wobec handlu światowego w niektórych sektorach usług opartych na wiedzy i zaawansowanych technologiach (jak usługi komputerowe i informatyczne), jej łączny udział w eksporcie tych usług jest niewielki i co interesujące wyniki w handlu tymi usługami są zdecydowanie lepsze, jeśli oceniamy je na tle świata niż UE28. Generalnie Polska ma mniejsze przewagi komparatywne w handlu usługami, jeżeli odniesiemy je do UE28 niż do świata. W latach 2013-2016 jedynym sektorem, w którym nasz kraj wykazywał przewagę komparatywną wobec UE28, a nie miał jej wobec handlu światowego, były podróże, trochę lepsze indeksy przewagi komparatywnej niż UE28 miała też Polska w transporcie i budownictwie. Przeprowadzona analiza wykazała, że specjalizacja eksportowa Polski w handlu usługami, tak wobec obrotów światowych, jak i UE28, opiera się głównie na pracochłonnych sektorach usług, w mniejszym stopniu kapitałochłonnych, a najmniej na takich, które wymagają wiedzy i znajomości zaawansowanych technologii. Nie udało mi się jednak odpowiedzieć wyczerpująco na pytanie postawione w pracy, czy Polska wykorzystała w pełni swoją obecność w UE i związane z tym możliwości do poprawy swojej pozycji konkurencyjnej w handlu usługami i umocnienia swojej specjalizacji eksportowej w tej dziedzinie (choć wskazałam, że odpowiedź może być twierdząca, jednakże głównie w odniesieniu do pracochłonnych sektorów usług). Dlatego to zagadnienie stało się przedmiotem moich dalszych badań, których rezultaty przedstawiłam w kolejnym opracowaniu (poz.13).

Poz.15: *Poland's Export Specialization Pattern in Trade in Services*

W tej pracy pt. podjęłam się realizacji następujących zadań badawczych: 1) określenie najważniejszych tendencji w eksporcie usług Polski na tle tendencji w globalnym eksporcie usług, 2) analiza przewag komparatywnych Polski (lub braku takich przewag) w międzynarodowym handlu usługami i ich zmian w latach 2005-2016, 3) zidentyfikowanie sektorów usług, w których Polska wykazuje specjalizację eksportową i ocena stopnia tej specjalizacji w różnych kategoriach usług, 4) potwierdzenie, czy Polsce udało się wzmocnić specjalizację eksportową w sektorze usług w okresie 2005-2016.

W analizie empirycznej zostały częściowo wykorzystane bardzo podobne wskaźniki ekonomiczne, jak w dwóch poprzednich publikacjach (czyli wskaźniki RSCA, TBI oraz

udziały poszczególnych sektorów w całkowitym handlu usługami) - ze względu na zbliżony przedmiot badań, ale przede wszystkim w celu porównywalności wyników badań przeprowadzonych we wszystkich trzech pracach. W omawianej pracy (poz. 13) zastosowano także dodatkowe narzędzie badawcze - tzw. "product mapping" (czyli "mapowanie produktów") zaproponowane przez Widodo (2008)¹⁸ dla identyfikowania sektorów (gałęzi) przemysłu przetwórczego, które wykazują równocześnie przewagę komparatywną i specjalizację eksportową (bądź różne inne warianty występowania lub braku tych dwóch cech). Chociaż wspomniane narzędzie jest bardzo często wykorzystywane do badania specjalizacji eksportowej w wymianie towarowej, dopiero niedawno zaczęły pojawiać się prace, które starają się je zaadoptować do oceny handlu usługami¹⁹. Szczegóły konstrukcyjne narzędzia badawczego, które określiłam (na zasadzie analogii do Widodo) jako „mapowanie usług” wyjaśniam szczegółowo w omawianej pracy (poz.13, s. 3625-3626). W celu oceny stabilności specjalizacji eksportowej Polski i trendów specjalizacji oszacowano funkcję regresji zgodnie z metodologią zaproponowaną przez Cantwella (1989)²⁰ i rozwiniętą przez Duluma et. al (1998)²¹ oraz innych autorów (poz. 13, s. 3626). Kierując się sugestią Laursena (2015)²², który badał zalety i wady różnych wariantów wskaźnika RCA i alternatywnych miar specjalizacji międzynarodowej zdecydowałam się wybrać do testowania stabilności specjalizacji eksportowej wskaźnik RSCA.

Na podstawie przeprowadzonej analizy przy wykorzystaniu "mapowania usług" udało mi się wskazać 6 sektorów usług wg poziomu 1 klasyfikacji BPM6 i 2 podsektory usług opartych na wiedzy i wysokich technologiach (wg poziomu 2 wspomnianej klasyfikacji), w których Polska ma przewagę komparatywną i dodatnie saldo bilansu handlowego potwierdzające jej specjalizację eksportową. Wskazałam też, które sektory usług w Polsce charakteryzował korzystny trend, związany z ciągłą poprawą przewagi komparatywnej i wskaźnika TBI, a także wzrostem wartości eksportu i udziału w całkowitym eksporcie usług w latach 2005-2016. Były nimi w dużym stopniu sektory usług oparte na wiedzy i zaawansowanych technologiach. Uzyskane wyniki potwierdziły, że duży potencjał do wzrostu eksportu i rozwijania specjalizacji eksportowej w przyszłości mają usługi osobiste, w zakresie kultury i rekreacji (w których Polska ma obecnie przewagę komparatywną i ujemne saldo bilansu handlowego). Analiza wykazała również, że w latach 2005-2016 nastąpiła despecializacja w eksporcie usług Polski (tzw. specjalizacja β), ponieważ sektory z wysoką (niską) wartością wskaźnika RSCA w roku 2005 miały relatywnie niską (wysoką)

¹⁸ T. Widodo, *Dynamic Changes in Comparative Advantage: Japan "Flying Geese" Model and Its Implications for China*, "Journal of Chinese Economic and Foreign Trade Studies", 1 (3), 2008, 200-213 oraz T. Widodo, "Products Mapping" and Dynamic Shift in The Patterns of Comparative Advantage: Could India Catch Up China?, "HUE Journal of Economics and Business", 31 (2), 2008, 51-78.

¹⁹ Patrz np. A.A. Ambroziak, *Manufacturing vs Services: Changes in Intra-EU Trade. The Case of the Visegrád Countries* [in:] Proceedings of the 4th International Conference on European Integration, 17-18 May 2018, Ostrava: VŠB-TU Ostrava, Faculty of Economics, Czech Republic, s. 59-66.

²⁰ J.A. Cantwell, *Technological Innovation and Multinational Corporations*, Oxford Basil Blackwell, 2018.

²¹ B. Dalum, K. Laursen and G. Villumsen, *Structural change in OECD export specialization patterns: despecialization and "stickiness"*, "International Review of Applied Economics", 12 (3), 1998, s. 423-44.

²² K. Laursen, *Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialization*, "Eurasian Business Review", 5 (1), 2015, 99-115.

wartość RSCA w roku 2016. Zmniejszył się też lekko stopień specjalizacji eksportowej Polski (tzw. specjalizacja σ), czyli nastąpiła zmiana w kierunku "szerszej" specjalizacji w eksporcie usług.

W badaniach empirycznych przeprowadzonych w związku przygotowaniem trzech ostatnich publikacji w ramach cyklu (poz. 13-15) zastosowałam wieloaspektowe podejście, mające na celu ocenę przewagi komparatywnej Polski w handlu usługami w jak najszerszym zakresie, tj. na wspólnym rynku, na rynku światowym oraz na tle wyników w międzynarodowym handlu usługami osiągniętych przez Unię Europejską. Zwłaszcza to ostatnie porównanie pokazuje wyraźnie słabości Polski pod względem rodzaju specjalizacji eksportowej. Dokonałam też kompleksowej analizy potencjału konkurencyjnego Polski na rynku wewnętrznym UE z uwzględnieniem sektorowej struktury usług.

Podsumowując, za najważniejsze osiągnięcia w przedstawionym do oceny cyklu publikacji, które - w mojej opinii - wnoszą wkład w rozwój nauk ekonomicznych, a zwłaszcza ekonomii integracji europejskiej, uważam:

I W wymiarze teoretycznym:

- Weryfikację założeń teorii konkurencji w zakresie argumentacji uzasadniającej udzielanie niektórych rodzajów pomocy państwowej i potwierdzenie, że równie ważną rolę, jak potencjał środka pomocowego do korygowania niedoskonałości rynku i zwiększania efektywności gospodarczej mają zasady prowadzenia i efektywność polityki pomocy państwowej.
- Dokonanie wnikliwej analizy zmieniających się podstaw prawnych polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw UE w aspekcie jej oddziaływania na efektywność gospodarczą, od której zależą korzyści akumulacyjne wspólnego rynku, a w rezultacie konkurencyjność i pozycja korporacji europejskich na rynkach międzynarodowych (także aspekt praktyczny).
- Poszerzenie stanu wiedzy na temat powiązań pomiędzy zmianami teorii konkurencji a pojawianiem się nowych celów w polityce kontroli połączeń przedsiębiorstw oraz doskonaleniem analizy ekonomicznej służącej ocenie fuzji i określeniu ich wpływu na konkurencję rynkową na przykładzie USA.
- Przedstawienie dowodów na poparcie tezy, że polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w UE i USA stają się coraz bardziej podobne pod względem celów oraz metod analizy ekonomicznej i następuje konwergencja regulacji o charakterze materialnym pomiędzy tymi ośrodkami gospodarczymi.
- Wzbogacenie stanu wiedzy dotyczącej stopnia zintegrowania rynku usług UE w poszczególnych sektorach usług oraz najważniejszych barier w procesie integracji, w tym restrykcyjności i zróżnicowania regulacji dostępu do rynków usług krajów członkowskich.

- Dokonanie całościowej oceny funkcjonowania wewnętrznego rynku usług UE z uwzględnieniem mechanizmów ekonomicznych, poprzez które integracja w tym sektorze oddziałuje na wyniki gospodarcze, w tym zwłaszcza PKB oraz konkurencyjność UE i krajów członkowskich.
- Zweryfikowanie efektywności działania mechanizmu rynku wewnętrznego UE na podstawie wyników osiągniętych przez ugrupowanie i kraje członkowskie w handlu towarami i usługami.
- Wzbogacenie dorobku naukowego na temat potencjału konkurencyjnego, przewag komparatywnych i specjalizacji eksportowej Polski w handlu usługami na rynku wewnętrznym UE i rynku globalnym.

II W wymiarze metodycznym:

- Zastosowanie wielowymiarowego podejścia do porównania i oceny polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w UE i USA polegającego na łączeniu metod prawniczych (w tym zwłaszcza analizy i komparatyki prawniczej) z metodami ekonomicznymi (np. komparatyką systemu ekonomicznego w zakresie polityki konkurencji, krytyczną oceną argumentacji ekonomicznej przedstawianej przez przedstawicieli różnych szkół konkurencji czy różnych standardów ekonomicznych stosowanych w analizie fuzji pod kątem ich wpływu na sytuację na rynku) i metodami wykorzystywanymi w różnych dyscyplinach naukowych (w tym analizą retrospektywną i metodą śledzenia procesów dla określenia mechanizmu przyczynowego zmian zachodzących w polityce konkurencji).
- Wykorzystanie narzędzia analitycznego zwanego „mapowaniem produktów” zaproponowanego przez Widodo do określenia i oceny zmian w specjalizacji eksportowej krajów w handlu towarami, do analizy specjalizacji eksportowej Polski w międzynarodowej wymianie usług. Narzędzie to dopiero od niedawna zaczyna być stosowane do badania handlu usługami.

III W wymiarze empirycznym:

- Przeprowadzenie empirycznej weryfikacji korzyści wspólnego rynku w ujęciu teoretycznym z rzeczywistymi korzyściami i wskazanie najważniejszych przeszkód w efektywnym działaniu mechanizmu rynku wewnętrznego, które stanowią barierę w podnoszeniu konkurencyjności gospodarczej ugrupowania i osiągania lepszych rezultatów na rynku globalnym.
- Zaprojektowanie i przeprowadzenie badań empirycznych porównujących wyniki osiągnięte przez Polskę w handlu usługami na rynku wewnętrznym UE i na rynku międzynarodowym, obejmujące zwłaszcza ocenę przewag komparatywnych i specjalizacji eksportowej oraz analizę czynników konkurencyjności.

IV W wymiarze praktycznym:

- Wskazanie najważniejszych cech efektywnej polityki pomocy państwowej, które mogą stanowić rekomendacje dla formułujących zasady prowadzenia tej polityki w UE.
- Ocena konwergencji polityki kontroli koncentracji przedsiębiorstw w UE i USA, która może być punktem wyjścia do prowadzenia dalszych badań w tym zakresie w celu wypracowania wspólnych rozwiązań prawnych i metod analizy rynkowej, które mogłyby z czasem stać się obowiązujące w skali międzynarodowej.
- Określenie najważniejszych działań, które powinny zostać podjęte przez UE i kraje członkowskie w celu pełniejszej integracji wewnętrznego rynku usług i realizacji jego potencjalnych korzyści.
- Przeprowadzenie analizy oddziaływania sektora usług na wzrost PKB UE w porównaniu z USA (w oparciu o dane Eurostatu, OECD i The Conference Board oraz wyniki różnych badań empirycznych, którymi posłużyłam się w celu zweryfikowania wyników własnych badań, pogłębienia analizy i potwierdzenia sformułowanych wniosków), wyjaśnienie przyczyn słabych wyników UE w tym zakresie i wskazanie sektorów usług, których liberalizacja ma największe znaczenie dla wzrostu produktywności i konkurencyjności UE.
- Wyniki badań dotyczące efektów działania mechanizmu rynkowego w UE i USA, które ujawniają słabości w wielu obszarach rynku wewnętrznego, mogą stanowić przesłankę do przeprowadzenia odpowiednich reform strukturalnych przez Unię Europejską i niektóre kraje członkowskie zapewniających jego bardziej efektywne funkcjonowanie, co powinno wpłynąć na lepsze wyniki gospodarcze przedsiębiorstw europejskich.
- Zaproponowanie kierunków dalszych prac badawczych nad potencjałem konkurencyjnym Polski w sektorze usług.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

5.1. Charakterystyka merytoryczna dorobku naukowego - kierunki i nurty badawcze

Po uzyskaniu stopnia doktora moja praca naukowo-badawcza koncentrowała się w obszarze ekonomii integracji europejskiej. Poza wymienionym osiągnięciem naukowym w postaci cyklu publikacji pt. *Rola mechanizmu rynku wewnętrznego UE i polityki konkurencji w osiąganiu przewagi konkurencyjnej krajów członkowskich oraz ugrupowania w handlu towarami i usługami. Aspekty teoretyczne i wyniki badań empirycznych* moje zainteresowania naukowe obejmowały kilka nurtów badawczych:

I Teoria i polityka konkurencji - publikacje: II_B)_19, 20, 21, 22, 25, 31, 38 i 47 według Załącznika 4 do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego (w tym publikacje współautorskie: II_B_22, 47).

Publikacje w ramach pierwszego obszaru badawczego są powiązane z tematyką osiągnięcia naukowego i mają wobec niego charakter komplementarny (zwłaszcza publikacje II_B_19, 21, i 31). Niektóre z tych publikacji powstały w efekcie kontynuacji badań podjętych jeszcze w czasie pisania doktoratu - dotyczących zmian w polityce pomocy państwowej w UE i ewolucji teorii konkurencji (np. II_B_19, 20 i 38), inne rozwijają zupełnie nowe wątki badawcze, jak np. międzynarodowa polityka konkurencji (II_B_22, 25). Wszystkie publikacje składające się na omawiany nurt badawczy można podzielić na 3 względnie jednorodne grupy tematyczne:

a) Teoria konkurencji - publikacje: II_B_20, 21 (w pewnym zakresie) i 38.

W artykułach poświęconych teorii konkurencji zajęłam się porównaniem koncepcji konkurencji według Austriackiej i Chicagowskiej Szkoły Ekonomii [20] oraz wyjaśnieniem pojęcia dobrobytu społecznego w ujęciu Szkoły Chicagowskiej [38]. Przedstawiłam także najważniejsze argumenty ekonomiczne uzasadniające wykorzystanie pomocy państwowej jako instrumentu ograniczania niedoskonałości rynku przez państwo i zagrożenia z tym związane [21].

b) Polityka pomocy państwowej - publikacje: II_B_19, 21, 31 i 47 (w tym publikacja współautorska: II_B_47).

W ramach tej grupy tematycznej opublikowałam 3 prace dotyczące polityki pomocy państwowej w Unii Europejskiej, a w szczególności: prokonkurencyjnych zmian w tej polityce [19], ekonomicznego uzasadnienia stosowania takiego wsparcia w UE [21] oraz znaczenia pomocy państwowej dla małych i średnich przedsiębiorstw [31]. Ostatnie opracowanie [47] to studium porównawcze polityki wspierania sektora rolnego przez kraje QUAD w postaci subsydiów do produkcji krajowej, uwzględniające różne formy tego wsparcia i skutki ekonomiczne dla gospodarek tych krajów.

c) Międzynarodowa polityka konkurencji - publikacje: II_B_22 i 25 (w tym publikacja współautorska: II_B_22).

W pracy pt. ***Wzrost znaczenia i formy międzynarodowej polityki konkurencji***, „Gospodarka Narodowa” Nr 5-6, 2009, ss. 21-38 (współautor: B. Mucha-Leszko) [22] autorki zbadały wpływ integracji regionalnej i porozumień bilateralnych między UE i USA na umiędzynarodowienie polityki konkurencji, uzasadniały potrzebę prowadzenia tej polityki na poziomie multilateralnym i pokazały trudności w osiągnięciu kompromisu w tej sprawie pomiędzy uczestnikami globalnego rynku. Rozważania nad tym zagadnieniem kontynuuję i rozwijam w kolejnej pracy pt. ***Multilateralizacja polityki konkurencji w ramach WTO*** [w:] J. Sokołowski (red.), *Problemy ekonomii, polityki ekonomicznej i finansów publicznych*, "Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" nr 39, tom 1, 2009, ss. 634-645 [25], koncentrując uwagę na możliwościach wprowadzenia wielostronnych reguł

konkurencji w ramach Światowej Organizacji Handlu i różnicach w stanowiskach prezentowanych przez kraje członkowskie w tej sprawie. Publikacje II_B_22 i 25 powstały w rezultacie realizacji tematu badawczego *Unia Europejska w systemie gospodarki globalnej* (pod kierownictwem prof. dr hab. B. Muchy-Leszko) w ramach badań statutowych Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej UMCS w 2009 roku.

II Funkcjonowanie strefy euro i wyniki gospodarcze krajów członkowskich - publikacje: II_A)_16; II_B)_18, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 39 (w pewnym zakresie), 41, 42, 45, 46, 48b, 49 (w tym publikacje współautorskie: II_A)_16; II_B)_18, 28, 29, 32, 33, 34, 36, 39, 41, 42, 45, 46).

Drugi nurt badawczy pełni istotną rolę w moich zainteresowaniach naukowych - aż 15 publikacji w moim dorobku naukowym po doktoracie dotyczy problematyki funkcjonowania strefy euro. W ramach tego kierunku badań weryfikowałam korzyści z przyjęcia wspólnej waluty na podstawie analizy rynków i gospodarek wybranych krajów członkowskich w celu potwierdzenia zasadności założeń teorii OOW w aspekcie zależności tych korzyści od spełnienia warunku spójności gospodarczej strefy euro. Dokonałam także oceny skutków zróżnicowanej konkurencyjności w strefie euro oraz skutków pozostawienia polityki fiskalnej w gestii władz krajowych. Oceniałam też perspektywę wprowadzenia unii fiskalnej jako warunku wzrostu efektywności wspólnego obszaru walutowego i znaczenie euro w funkcjach waluty światowej. Publikacje objęte tym obszarem badawczym można ująć w 5 grup tematycznych²³:

a) Ocena wyników gospodarczych strefy euro i krajów członkowskich z perspektywy korzyści z integracji walutowej - publikacje: II_A)_16; II_B)_18, 46, 49 (w tym publikacje współautorskie: II_A)_16; II_B)_18, 46).

W ramach tego zagadnienia badawczego poddałam analizie czynniki niskiego wzrostu gospodarczego w strefie euro w stosunku do USA w latach 1999-2007 [II_B)_18], wskazałam przyczyny spadku stopy wzrostu PKB i obniżania efektywności portugalskiej gospodarki po przyjęciu wspólnej waluty [II_A)_16], przeprowadziłam ocenę wyników gospodarczych Finlandii i Szwecji w aspekcie członkostwa (lub braku członkostwa) w UGiW [II_B)_46] oraz zmian na rachunku obrotów bieżących Niemiec po wprowadzeniu wspólnej waluty z uwzględnieniem czynników tych zmian [II_B)_49]. Wymienione publikacje powstały w związku z realizacją badań statutowych Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej UMCS (kierownik badań - prof. dr hab. B. Mucha-Leszko), a konkretnie 3 tematów badawczych: *Unia Europejska w systemie gospodarki globalnej* (2008): [II_B)_18], *Procesy konwergencji i dywergencji w strefie euro* (2011, 2013): [II_A)_16] oraz *Czynniki rozwoju i przeobrażenia strukturalne w gospodarce światowej w latach 1995-2016* (2018): [II_B)_46 i 49].

²³ Uwaga: ze względu na swoją wielowątkową tematykę niektóre z publikacji zostały zakwalifikowane do kilku grup tematycznych.

b) Konkurencyjność strefy euro i krajów członkowskich, w tym problem zróżnicowania konkurencyjności w ugrupowaniu - publikacje: II_B)_29, 34, 49 (w tym publikacje współautorskie: II_B)_29, 34).

W publikacji II_B)_29 badałam poziom innowacyjności krajów strefy euro i jego zróżnicowanie w ramach ugrupowania, a także lukę innowacyjną UE w stosunku do USA i Japonii. Najważniejszą publikacją w ramach tej grupy tematycznej jest artykuł pt. *Przyczyny i skutki zróżnicowania konkurencyjności w strefie euro* [w:] Dylematy kreowania wartości przedsiębiorstw w okresie wychodzenia z kryzysu, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzenia Uniwersytetu Gdańskiego” nr 4/2, 2010, Sopot, ss. 361-377 (współautor: B. Mucha-Leszko), w której autorki wyjaśniły dokładnie działanie mechanizmu ekonomicznego prowadzącego do zróżnicowania konkurencyjności krajów funkcjonujących w ramach wspólnego obszaru walutowego, w sytuacji kiedy nie spełniają one kryteriów konwergencji realnej. Jest to kluczowy problem dotyczący funkcjonowania UGiW. Zbadałam skutki gospodarcze pogłębiających się zmian konkurencyjności krajów strefy euro oraz ich konkurencyjność i zmiany na rachunkach obrotów bieżących w okresie kryzysu (2008-2009). To ostatecznie zagadnienie badawcze rozwinęłam i analizowałam w nieco innym ujęciu w pracy II_B)_49, w której określiłam najważniejsze czynniki wpływające na utrzymywane się długookresowej nadwyżki w bilansie obrotów bieżących Niemiec i jej skutki dla krajów strefy euro i krajów trzecich. Rezultaty tych badań prezentowałam w referacie wygłoszonym na Konferencji SGEM we Florencji, współorganizowanej przez kilkanaście Akademii Nauk z różnych krajów europejskich i pozaeuropejskich.

c) Polityka fiskalna w strefie euro i kryzys finansów publicznych - publikacje: II_A_16 (częściowo); II_B)_33, 36, 42 (w tym publikacje współautorskie: II_A_16; II_B)_33, 36, 42).

Spośród kilku prac w moim dorobku, poruszających problematykę polityki fiskalnej w strefie euro, za najbardziej wartościowe i dojrzałe naukowo uznaję: *Od kryzysu finansowego do kryzysu finansów publicznych, czyli skutki polityki fiskalnej w strefie euro w latach 2008-2010* [w:] B. Mucha-Leszko (red.), *Gospodarka i polityka makroekonomiczna strefy euro w latach 2008-2010. Skutki kryzysu i słabości zarządzania*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2011, ss. 221-262 (współautor: B. Mucha-Leszko) [II_B)_36] oraz *Efektywność automatycznych stabilizatorów koniunktury w Unii Europejskiej*, "Annales UMCS" Vol. 47/2, 2013, ss. 123-132 (współautor: B. Mucha-Leszko) [II_B)_42]. W pracy II_B)_36 wyjaśniłam, w jaki sposób polityka fiskalna oddziałuje na gospodarkę oraz badałam, jak była ona prowadzona w strefie euro w okresie kryzysu finansowo-gospodarczego (2008-2010), przede wszystkim pod kątem jej wpływu na stymulowanie wzrostu gospodarczego. Monografia naukowa, w której opublikowany został rozdział II_B)_36, była recenzowana w „Gospodarce Narodowej” 10/2012 vol. 259, s. 127 (recenzent: prof. dr hab. Marek Lubiński). Książka została także doceniona przez Rektora UMCS - pracownicy Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej otrzymali nagrodę zespołową III stopnia za wyróżniającą się pracę naukową w roku ak. 2011/2012. W artykule II_B)_42 przedstawiłam

teoretyczne podstawy pasywnej polityki fiskalnej. Obie publikacje powstały w ramach badań statutowych Katedry GŚiE UMCS, pod kierownictwem prof. dr hab. B. Muchy-Leszko, tematy badawcze: *Procesy konwergencji i dywergencji w strefie euro* (2011) i *Gospodarka Unii Europejskiej i strefy euro w latach 1999-2013* (2013).

d) Międzynarodowa rola euro - publikacje: II_B)_32, 39 (w pewnym zakresie), 41 (w tym publikacje współautorskie: II_B)_32, 39, 41).

W artykułach II_B)_32 i 41 analizowałam rolę euro na globalnym rynku finansowym oraz oceniałam zastosowanie wspólnej waluty w sferze oficjalnej. W rozdziale pt. ***Globalizacja i zmiany w układzie sił gospodarczych a międzynarodowy system walutowy*** [w:] E. Molendowski (red.), *Globalizacja i regionalizacja we współczesnym świecie*, Księga jubileuszowa dedykowana Profesor Irenie Pietrzyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków, ss. 313-322 (współautor: B. MuchaLeszko) [II_B)_39] autorki oceniały znaczenie euro jako waluty światowej w odniesieniu do innych walut kluczowych biorąc pod uwagę istniejący układ sił i znaczenie najważniejszych centrów w gospodarce światowej, próbowały też określić, jaką rolę może odgrywać wspólna waluta w międzynarodowym systemie walutowym w przyszłości, w zależności od kierunków jego transformacji i zmian układu sił gospodarczych na świecie. Publikacje w tej grupie tematycznej zostały zrealizowane w ramach badań statutowych Katedry GŚiE UMCS (kierownik badań: prof. dr hab. B. Mucha-Leszko), tematy badawcze: *Rozwój gospodarczy strefy euro w latach 1999-2010* (2010), *Gospodarka Unii Europejskiej i strefy euro w latach 1999-2012* (2012) oraz *Skutki globalizacji w sferze finansów międzynarodowych* (2013).

e) Problematyka rozszerzenia strefy euro i perspektywy pogłębienia integracji walutowej, w tym wpływ kryzysu finansowo-gospodarczego 2008-2009 na przyspieszenie procesu integracji - publikacje: II_B)_28, 45, 48b (w tym publikacje współautorskie: II_B)_28, 45).

Wśród podjętych przeze mnie zagadnień badawczych znalazły się także: wpływ globalnych kryzysów i ich skutków na przyspieszenie procesu integracji europejskiej oraz szanse, korzyści i problemy związane z rozszerzaniem obszaru UGiW [II_B)_28]. Przeprowadziłam także (we współautorstwie) analizę czynników wpływających na poziom kursu walutowego polskiego złotego wobec euro [II_B)_45] i badałam możliwości wprowadzenia unii fiskalnej w strefie euro, podkreślając wady i zalety jej różnych potencjalnych form [II_B)_48b].

III Zagraniczna polityka ekonomiczna UE, stosunki handlowe z krajami trzecimi i pozycja ugrupowania w globalnym układzie sił - publikacje: II_B)_17, 26, 27, 39, 40 (w tym publikacje współautorskie: II_B)_17, 26, 27, 39, 40)

W ramach trzeciego nurtu badawczego przeprowadziłam ocenę: inicjatyw UE na rzecz umiędzynarodowienia polityki konkurencji [II_B)_17], stosunków handlowych z głównymi uczestnikami rynku światowego (Chinami i Japonią) [II_B)_26, 27] oraz pozycji gospodarki UE i wybranych krajów w globalnym układzie sił [II_B)_40]. Badałam także znaczenie walut

kluczowych (w tym euro) w powiązaniu ze zmianami układu sił w gospodarce światowej i ewolucją międzynarodowego systemu walutowego [II_B)_39], o czym pisałam już wcześniej. Wymienione publikacje były efektem badań statutowych Katedry GŚiIE UMCS, pod kierownictwem prof. dr hab. B. Muchy-Leszko, tematy badawcze: *Unia Europejska w systemie gospodarki globalnej* (2008, 2009) oraz *Gospodarka Unii Europejskiej i strefy euro w latach 1999-2012* (2012). Monografia pt. *Pozycja Unii Europejskiej w handlu międzynarodowym. Dynamika i struktura obrotów, konkurencyjność, główni partnerzy*, pod red. B. Muchy-Leszko, Wyd. UMCS, Lublin 2009, ss. 218, obejmująca rozdziały dotyczące stosunków handlowych UE z Chinami i Japonią [II_B)_26, 27] (oraz rozdziały poświęcone analizie handlu towarami i usługami UE ujęte w cyklu prac stanowiących osiągnięcie naukowe [I_B)_10,11]) została wyróżniona na Targach Książki w Krakowie, a pracownicy Katedry otrzymali Nagrodę Rektora UMCS zespołową II stopnia za wyróżniającą się pracę naukową w roku ak. 2009/2010. Mój udział w monografii i nagrodzie był znaczący - około 45%.

IV Funkcjonowanie gospodarki światowej - publikacje: II_B)_23, 35, 37, 43 (w tym publikacje współautorskie: II_B)_23, 35, 37, 43)

Czwarty obszar badawczy stanowią prace naukowe, których przedmiotem są zagadnienia związane z globalnym rynkiem oraz polityką wpływającą na funkcjonowanie tego rynku i innych obszarów gospodarki światowej. W pracy II_B)_23 Autorki przeprowadziły wnikliwą analizę realizacji polityki pieniężnej FED w latach 1995-2008, koncentrując uwagę na mechanizmach gospodarczych, które zostały uruchomione w rezultacie decyzji Systemu Rezerwy Federalnej i przyczyniły się do kryzysu finansowo-gospodarczego w USA, a następnie w całej gospodarce światowej. Prowadziłam też badania, we współpracy z innymi autorami, dotyczące: wpływu monocentrycznego układu sił na liberalistyczne tendencje w polityce handlowej i umacnianie globalnego systemu handlu [II_B)_37], rozwoju wymiany handlowej Stanów Zjednoczonych z Chinami w latach 1978-2008 [II_B)_35] oraz przyczyn i form ekspansji przedsiębiorstw na rynki zagraniczne w powiązaniu ze strategiami działalności międzynarodowej [II_B)_43].

Pozostałe publikacje: II_B)_24, 30, 44 (w tym publikacje współautorskie: II_B)_24, 30, 44)

W pozostałych pracach zajęłam się: oceną skutków ekonomicznych procesów migracyjnych w ramach wspólnego rynku po ostatnim rozszerzeniu UE [II_B)_24] (ta praca ma charakter uzupełniający w stosunku do osiągnięcia naukowego), zbadaniem zakresu i etapami rozwoju państwa dobrobytu w UE [II_B)_44], a także określeniem wpływu infrastruktury transportowej na proces konwergencji gospodarczej, zwłaszcza na przykładzie Portugalii [II_B)_30].

W Załączniku 4 pkt II_G) przedstawiłam pełne zestawienie wszystkich realizowanych przeze mnie tematów badawczych wraz przyporządkowanymi numerami publikacji.

5.2. Udział w badaniach i konferencjach naukowych oraz inne osiągnięcia

Po uzyskaniu stopnia doktora brałam (i biorę nadal) udział w badaniach statutowych tureckiego uniwersytetu - Ankara Yildirim Beyazit Universitesi oraz w dwóch projektach badawczych o zasięgu międzynarodowym koordynowanych przez ten uniwersytet i finansowanych przez Komisję Europejską. Badaniami tymi kierował (kieruje) prof. Angelo Santagostino. W ramach pierwszego z tych projektów pt. "Building bridges with Europe and with the World" (Erasmus+ Jean Monnet program, okres realizacji: 2014-2017) współpracowałam z kilkunastoma naukowcami z różnych ośrodków naukowych w Turcji i Rumunii (a także z kolegami z mojej rodzimej uczelni) w celu zrealizowania tematu badawczego pt. *The Single European Market and trade policy*. Wyniki tych badań zostały opublikowane w formie monografii wydanej przez Cambridge Scholars Publishing w 2017 roku, do której wniosłam wkład w postaci jednego z rozdziałów (łącznie 45 stron) [I_B]_9]. Drugi projekt Komisji Europejskiej zatytułowany "Heart of Anatolia European Centre of Excellence" (Erasmus+ Jean Monnet program, okres realizacji: 2017-2020) jest obecnie realizowany przez zespół około 20 naukowców z Turcji, Polski, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych i Brazylii, którzy kontynuują badania nad rynkiem wewnętrznym i polityką handlową UE w kontekście ich wpływu na wzrost gospodarczy w Unii Europejskiej. Zwieńczeniem tych badań ma być kolejna monografia naukowa (planowany rok wydania przez Cambridge Scholars Publishing: 2020), w której powierzono mi napisanie pierwszego rozdziału. Rozdział pt. *Assessment of benefits from market integration in the European Union* został już przygotowany i zaakceptowany przez kierownika projektu (potwierdzenie załączeniu).

Ponadto, od wielu lat uczestniczę regularnie jako wykonawca w badaniach statutowych Katedry Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej UMCS, kierowanych przez prof. dr hab. B. Muchę-Leszko. W latach 2007-2018 realizowałam m.in. następujące tematy badawcze: *Osiągnięcia i bariery integracji europejskiej – analiza retrospektywna i perspektywy rozwoju*; *Czynniki rozwoju i przeobrażenia strukturalne w gospodarce światowej w latach 1995-2017*; *Procesy konwergencji i dywergencji w strefie euro czy Unia Europejska w systemie gospodarki globalnej* (dokładna lista tematów w Załączniku 4 pkt II_G).

W celu jak najszerszej popularyzacji wyników prac badawczych starałam się je prezentować podczas krajowych i zagranicznych konferencji naukowych. Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych uczestniczyłam w 21 konferencjach i seminariach naukowych (jako autorka lub współautorka referatów) i wygłosiłam 18 referatów (w tym 6 w języku angielskim) na konferencjach krajowych i międzynarodowych, z czego 5 stanowiły wystąpienia za granicą. Do najważniejszych swoich wystąpień zaliczam te, które miały miejsce podczas: *Europejskiego forum pomocy publicznej udzielanej przedsiębiorstwom* w Urzędzie Ochrony Konkurencji i Konsumentów (udział w forum i wystąpienie na zaproszenie organizatorów), *10th International Conference on Applied Business Research* pt. "Globalization and Regional Development" na Uniwersytecie Technicznym w Madrycie oraz *31st International Business Information Management Association Conference*:

Innovation Management and Education Excellence through Vision 2020 w Mediolanie. Dwie publikacje prezentowane na konferencjach zagranicznych są indeksowane w bazie *Web of Science Core Collection*, a kolejne 3 są w trakcie procedury indeksacyjnej na *WoS*. Jedna z tych prac jest obecnie poddana procedurze indeksacyjnej w bazie *Scopus*.

Moje wystąpienia na konferencjach zorganizowanych w Polsce obejmowały m.in. takie ośrodki naukowe, jak: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Szczeciński, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Poza głoszeniem referatów prowadziłam też 3 razy sesje naukowe podczas zagranicznych konferencji (w Wiedniu, Mediolanie i we Florencji). Raz uczestniczyłam też w Komitecie naukowym i trzy razy w radzie/komitecie programowym konferencji naukowych (w tym dwukrotnie w komitetach programowych konferencji zagranicznych w Seville i Grenadzie). Szczegółowy wykaz dotyczący mojego udziału w konferencjach naukowych zawiera Załącznik 4.

Moja działalność naukowa obejmowała również recenzowanie publikacji. Jestem autorką recenzji kilku prac naukowych, w tym: 2 artykułów w czasopiśmie „*Studia Oeconomica Posnaniensia*” i 2 rozdziałów w materiałach pokonferencyjnych (z konferencji zagranicznych), które mają być indeksowane w bazie *Web of Science*. Od niedawna należę do komitetu redakcyjnego czasopisma “*American Journal of Theoretical and Applied Business*” (ISSN: 2469-7834).

W celu poszerzenia swojej wiedzy na temat funkcjonowania Unii Europejskiej i strefy euro, podniesienia jakości prac naukowych i doskonalenia warsztatu badawczego brałam wielokrotnie udział w wyjazdach studyjnych w kraju i zagranicą, które były często powiązane z udziałem w konferencjach i seminariach naukowych oraz kwerendami bibliotecznymi. Ośrodkiem, w którym odbyłam większość moich krótkich pobytów naukowo-badawczych była Komisja Europejska (głównie Dyrekcja Generalna ds. Gospodarczych i Finansowych, DG ECFIN), odwiedziłam także Narodowy Bank Polski, Narodowy Bank Rumunii, Ministerstwo Finansów Polski oraz Warszawską Giełdę Papierów Wartościowych. Moje wyjazdy studyjne były w dużym stopniu związane z uczestnictwem w pracach zespołu eksperckiego Komisji Europejskiej (DG ECFIN) nazywanego EuroTeam Network, który miał za zadanie propagować rzetelną wiedzę o Unii Gospodarczej i Walutowej w nowych krajach członkowskich (2009-2012). Zespół złożony ze specjalistów z całej UE (naukowców, pracowników instytucji UE, banków centralnych i ministerstw finansów różnych krajów członkowskich) spotykał się kilka razy do roku w siedzibie Komisji Europejskiej w Brukseli oraz w różnych krajach członkowskich i w trakcie seminariów/konferencji/warsztatów naukowych dzielił się doświadczeniami dotyczącymi funkcjonowania gospodarek strefy euro po wprowadzeniu wspólnej waluty. Podczas spotkań grupy EuroTeam można też było wymieniać poglądy i prowadzić dyskusje na temat najważniejszych problemów gospodarczych strefy euro i Unii Europejskiej. W ramach wyjazdów do Komisji Europejskiej uczestniczyłam też trzykrotnie w *Brussels Economic Forum* (DG ECFIN) i trzykrotnie w

Global Jean Monnet Conference (organizowanej przez Dyрекcyję Generalną ds. Edukacji i Kultury). Brałam też udział w *Forum Jednolitego Rynku* w Krakowie (Uniwersytet Jagielloński), zorganizowanym przez Parlament Europejski, polską prezydentę i Komisję Europejską w 2011 roku. Wszystkie te pobyty naukowo-badawcze pomogły mi wzbogacić istotnie moją wiedzę na temat gospodarki UE i procesów integracji europejskiej.

Byłam kilkakrotnie nagradzana za osiągnięcia w pracy naukowo-badawczej po uzyskaniu stopnia doktora - 4-krotnie przez Rektora UMCS (3 razy nagroda zespołowa III stopnia, raz nagroda zespołowa II stopnia) i raz przez Dziekana Wydziału Ekonomicznego UMCS (nagroda indywidualna).

Od 14 kwietnia 2010 r. należę do Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego i aktywnie działam w Oddziale Lubelskim na rzecz rozprzestrzeniania wiedzy ekonomicznej w moim regionie. W przeszłości pełniłam funkcje członka Komisji Rewizyjnej, członka Zarządu, a obecnie jestem członkiem Zarządu i Wiceprezesem Oddziału.

6. Informacja na temat liczby, typu i zasięgu oddziaływania wszystkich publikacji naukowych

Jestem autorką lub współautorką łącznie 63 publikacji naukowych i 5 popularno-naukowych, z czego po uzyskaniu stopnia doktora powstało (nie licząc monografii stanowiącej opublikowaną rozprawę doktorską) 49 prac naukowych i 5 popularno-naukowych. Wśród publikacji podlegających ocenie znajduje się 1 artykuł w czasopiśmie z bazy *Journal Citation Reports* (JCR), posiadający współczynnik wpływu *Impact Factor* (IF). Uwzględniając potrzebę internacjonalizacji dorobku naukowego, ponad 1/3 prac naukowych (tj. 17) napisałam w języku angielskim, a 11 z tych prac to publikacje zagraniczne. W celu udoskonalenia jakości moich opracowań podejmowałam często współpracę z innymi badaczami z własnej uczelni i innych ośrodków naukowych, w rezultacie wiele moich publikacji powstało we współautorstwie (tj. 29).

W strukturze mojego dorobku naukowego przeważają artykuły opublikowane w czasopismach o zasięgu krajowym i międzynarodowym, co potwierdza zestawienie przedstawione w tabeli 1. Do czasopism tych należą: „Gospodarka Narodowa”, „Polityka Społeczna”, „Economics and Law”, „Prace i Materiały Instytutu Handlu Zagranicznego Uniwersytetu Gdańskiego”, „Prace i Materiały Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Gdańskiego”, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Wydziałowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach”, „Scientific Journal Warsaw University of Life Sciences - SGGW: Problems of World Agriculture”, „Eurolimes”, „Zeszyty Naukowe z cyklu Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy”, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego” oraz „Annales UMCS. Sectio H, Oeconomia”. Spośród 22 rozdziałów w monografiach 5 zostało opublikowanych w materiałach pokonferencyjnych indeksowanych w bazie *Web of Science Core Collection* (3 z nich są obecnie w trakcie procedury indeksowania). Pozostałe wydawnictwa, w których opublikowane zostały rozdziały

w monografiach obejmują: Cambridge Scholars Publishing, Wyd. CeDeWu (Warszawa), Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów (Warszawa), Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Wydawnictwo i Fundację Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wyd. Adam Marszałek (Toruń) oraz Wydawnictwo UMCS (Lublin). Podsumowując, 15 moich prac (artykułów w czasopiśmie i rozdziałów w monografiach) zostało wydanych przez Wydawnictwo UMCS, natomiast pozostałe przez inne wydawnictwa krajowe i zagraniczne.

Łączna liczba punktów Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) za moje publikacje po uzyskaniu stopnia doktora wynosi 329, a po uwzględnieniu korekty na współautorstwo 236,35.²⁴ Punkty za publikacje zostały obliczone według punktacji obowiązującej w roku wydania pracy²⁵.

Według bazy *Publish or Perish* prace mojego autorstwa były łącznie cytowane 125 razy (z wyłączeniem autocytowań), a indeks Hirscha (nie uwzględniający autocytowań) wynosi 6. Natomiast zgodnie z bazą *Web of Science* moje prace były cytowane 11 razy (bez autocytowań), a indeks Hirscha (nie uwzględniający autocytowań) wynosi 2. Wyniki analizy bibliometrycznej mojego dorobku naukowego sporządzonej przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, potwierdzające liczbę cytowań moich publikacji, zostały załączone do wniosku.

²⁴ W przypadku współautorstwa z osobami zatrudnionymi w tej samej jednostce naukowej punktacja za wspólną publikację została obliczona według wkładu autorskiego określonego jako procentowy udział w danej pracy. W jednym przypadku - publikacji współautorskiej z osobą zatrudnioną w innej jednostce naukowej - została wykazana pełna liczba punktów za publikację naukową. Przy obliczaniu punktacji przyjęto więc takie same zasady podziału punktów za publikacje współautorskie, jak przy przydzielaniu punktów podczas parametryzacji jednostek naukowych.

²⁵ Z 4 wyjątkami, kiedy w niektórych latach nie wydano przepisów ustalających punktację na dany rok - szczegółowa informacja na ten temat znajduje się w Załączniku 4 w wykazie publikacji naukowych.

Tabela 1. Zagregowana statystyka dorobku naukowego po doktoracie: zestawienie ilościowe publikacji i wskaźniki wpływu

Łączna liczba punktowanych publikacji naukowych	49
• Publikacje samodzielne	20 (40,8%)
• Publikacje we współautorstwie	29 (59,2%)
Publikacje w języku polskim i obcym	
• Liczba publikacji w j. polskim	32 (65,3%)
• Liczba publikacji w j. obcym (angielskim)	17 (34,7%)
○ w tym liczba publikacji zagranicznych	11 (22,4%)
Rozdziały w monografiach/Artykuły w czasopismach	
• Rozdziały w monografiach	22
○ w tym rozdziały w proceedings z konferencji międzynarodowych indeksowanych lub w trakcie procedury indeksowania w bazie <i>Web of Science</i>	5
• Artykuły w punktowanych czasopismach	27
○ w tym w czasopismach w bazie JCR	1
Łączna liczba punktów za publikacje naukowe (przy uwzględnieniu współautorstwa)	329 236,35
Wyniki cytowań (stan na dzień 4.02.2019)	
• <i>Web of Science</i>	h-indeks: 2 liczba cytowań 14
• <i>Publish or Perish</i>	h-indeks: 6 liczba cytowań 138
• <i>Scopus</i>	h-indeks: 2 liczba cytowań 8
• <i>Google Scholar</i> (wg profilu autora)	h-indeks: 6 liczba cytowań 126
Wyniki cytowań z wyłączeniem autocytowań (stan na dzień 4.02.2019)	
• <i>Web of Science</i>	h-indeks: 2 liczba cytowań 11
• <i>Publish or Perish</i>	h-indeks: 6 liczba cytowań 125
• <i>Scopus</i>	h-indeks: 2 liczba cytowań 8

Uwaga: Liczba publikacji i punktacja nie obejmuje monografii, która jest opublikowaną rozprawą doktorską; Liczba punktów za publikacje uwzględnia 3 rozdziały w proceedings z konferencji międzynarodowych, które są w trakcie procedury indeksowania w bazie *Web of Science* (stosowne potwierdzenia znajdują się w załączeniu do wniosku); W przypadku prac opublikowanych zarówno w j. polskim, jak i j. angielskim zostały one ujęte jednokrotnie jako publikacje w j. obcym; Zestawienie nie uwzględnia rozdziału w proceedings z konferencji międzynarodowej ujętej w wykazie dorobku naukowego jako poz. 48a, tylko rozszerzoną wersję pracy opublikowaną jako artykuł w czasopiśmie (poz. 48b). Ze względu na brak profilu w bazie *Scopus* indeks Hirscha został obliczony na podstawie cytowań publikacji znalezionych w bazie (lista cytowań w załączeniu).

7. Omówienie działalności dydaktycznej i popularyzującej naukę

Po uzyskaniu stopnia doktora prowadziłam wykłady i ćwiczenia na Wydziale Ekonomicznym UMCS na kierunkach: Ekonomia oraz Finanse i Rachunkowość, na studiach I i II stopnia, z następujących przedmiotów: *Ekonomia międzynarodowa, Międzynarodowe stosunki gospodarcze, Finanse międzynarodowe, Finanse i rozliczenia międzynarodowe, Konkurencyjność międzynarodowa, Ekonomia integracji europejskiej, Polityka konkurencji UE, Polityka gospodarcza UE, Funkcjonowanie strefy euro, Międzynarodowy system walutowy, Internacjonalizacja przedsiębiorstwa, Podstawy prawa UE, Prawo międzynarodowe*. Od kilku lat współprowadzę także zajęcia na studiach doktoranckich (kierunek ekonomia) z przedmiotu *Globalna gospodarka i rynki finansowe* (ćwiczenia). Moja działalność dydaktyczna na Wydziale obejmuje także wykłady w j. angielskim dla studentów Erasmusa. W ubiegłych latach prowadziłam zajęcia z przedmiotów: *EU Internal Market and Competition Policy* oraz *Market and Monetary Integration in the EU*, a w bieżącym roku akademickim z przedmiotu: *Economics of European Integration*.

Wielokrotnie brałam też udział w różnych projektach dydaktycznych, krajowych i międzynarodowych, które były realizowane na Wydziale Ekonomicznym UMCS i poza moją macierzystą uczelnią.

W 2008 roku prowadziłam wykłady na Uniwersytecie Zachodnim w Timisoarze z przedmiotu *The EU Competition Policy* w ramach Szkoły letniej: "SME's growth as a condition for success in the EU and the global Economy. The experience of the district of Brescia", zorganizowanej przez Uniwersytety w Brescii i Timisoarze oraz różne instytucje zrzeszające przedsiębiorców.

Uczestniczyłam w realizacji projektu: Tempus ELISAA (E-Learning Innovation and Sustainable Albanian Agriculture) 530531-TEMPUS-1-2012-1-IT-TEMPUS-JPHES, finansowanego z grantu Komisji Europejskiej (2012-2015). Głównym koordynatorem projektu był Università degli Studi di Bari Aldo Moro (Włochy). Brałam udział w opracowaniu programu szkoleń przeznaczonego dla przedsiębiorców sektora rolno-spożywczego w Albanii, za które odpowiadał UMCS jako uczestnik projektu (w części projektu dotyczącej zapoznania ich z prawem i instytucjami UE, a także zasadami funkcjonowania wspólnego rynku) oraz prowadziłam wykłady w j. angielskim w formie e-learningu.

W latach 2009-2012 prowadziłam zajęcia i seminaria dyplomowe na studiach podyplomowych pt. „Zarządzanie projektami a polityka Unii Europejskiej”, „Zarządzanie Funduszami Europejskimi” i „Administracja i Zarządzanie”, finansowanych ze środków Komisji Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Europejski Fundusz Społeczny, nr projektu 1.45. "Kształcenie kadry zarządzającej instytucji pomocy i integracji społecznej" na Wydz. Ekonomicznym UMCS. Byłam także kierownikiem studiów pt. „Zarządzanie Funduszami Europejskimi" (uczestniczyłam w opracowaniu programu studiów i przygotowałam wniosek o grant dydaktyczny).

Brałam udział w 7 edycjach studiów podyplomowych pt. "Mechanizmy funkcjonowania strefy euro" realizowanych na Wydz. Ekonomicznym UMCS w latach 2009-2016. Studia były finansowane ze środków Narodowego Banku Polskiego i prowadzone we wszystkich województwach według jednolitego programu studiów przygotowanego przez NBP. Prowadziłam zajęcia z kilku przedmiotów (bloków tematycznych) oraz seminarium dyplomowe. Byłam również kierownikiem studiów w trzech edycjach: IV (2012/2013), VI (2014/2015) i VII (2015/2016). W latach 2009-2015 prowadziłam także co roku 1 lub 2 bloki tematyczne, w ramach analogicznych studiów podyplomowych, na Uniwersytecie Zielonogórskim, a w 2010 r. 1 blok tematyczny na Uniwersytecie Rzeszowskim. Uczestniczyłam też w przygotowywaniu wniosków o przyznanie UMCS finansowania studiów przez NBP i organizowałam konferencje dydaktyczne na zakończenie dwóch ostatnich edycji studiów.

W 2009 roku włączyłam się w realizację warsztatów dla dziennikarzy pt. „Polska ścieżka do euro” w ramach Projektu „Regionalnie o euro” przygotowanego przez Fundację na rzecz Rozwoju Szkolnictwa Dziennikarskiego w Warszawie i Narodowy Bank Polski. Prowadziłam wykłady w Sandomierzu i Poznaniu, a także opracowałam materiały dydaktyczne do zajęć pt. *Praktyczne aspekty wejścia do strefy euro – przypadek Słowenii i Słowacji* [II_B)_51].

Efektom prowadzenia przeze mnie seminariów dyplomowych jest wypromowanie około 30 licencjatów i promotorstwo około 60 prac na studiach podyplomowych. Byłam też recenzentką około 60 prac licencjackich i magisterskich, a także około 140 prac na studiach podyplomowych.

W ramach swojej aktywności zawodowej podejmowałam często działania mające na celu popularyzację wiedzy ekonomicznej. Przygotowałam 5 publikacji o charakterze popularno-naukowym (II_B)_50, 51, 52, 53 i 54) i kilkakrotnie uczestniczyłam w Lubelskim Festiwalu Nauki jako kierownik, współorganizator i wykonawca projektów (3 z tych projektów zrealizowałam wspólnie ze studentami). W 2013 roku wygłosiłam wykład w ramach imprezy promocyjnej uczelni pt. "UMCS kreuje Twoją przyszłość". Udzielałam też dziennikarzom z lokalnej prasy, Radia Lublin i Radia Centrum wywiadów na temat bieżących problemów gospodarczych (dotyczących Polski, Unii Europejskiej, strefy euro i gospodarki światowej).

Magdalena Kąkol

